

30K-3

6382

МАЛДІЯК

Орган Ц.К.К.Л.С.М.Б.

Дзяржаўнае
выдавецтва
Беларусі.

Мінск 1925

Л.Т.

30к-3

6382

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

МАЛАДНЯК

О Р Г А Н Ц К Л К С М Б

№ 6

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
М Е Н С К—1925

У. М. ІГНАТОВСЬКІ.

Будаваньне Савецкае Беларусі

і роля ў гэтым т. Ё. М. Ігнатоўскага.

1.

Многа горай, ніж то для рабочых і сялян іншых нацый, складалася гістарычнае жыцьцё беларускіх рабочых і сялян. Беларусь на працягу многіх вякоў трымалася ў становішчы „забранага краю“—перш польскімі панамі, шляхтай, а пасья падзелу Польшчы на Венскім конгрэсе,—расійскім самадзяржаўем. Эканомічна-нацыянальная прыгнечанасьць беларускага працаўніка пад Польшчаю зьмянілася расійска-бюрократычным уціскам з боку царскае Расеі. Ні культурнага разьвіцьця, ні тым болей дзяржаўных замераў доўгі час беларускія працоўныя гушчы не маглі выяўляць. Польская шляхта трымала асьвету для сябе, робячы непераможныя перашкоды да яе беларускаму селяніну, рамесьніку. Пры гэтым зацікаўленасьць у безгалосай пакоры з боку цёмнага нявольніка не выпускалася з выгляду.

„Вызваленьне расійскае народнасьці“ царамі таксама не прынясло ні каліва палёгкі ў долі беларускага працоўнага народу. Апаска сэпаратызму, прэтэнзій „гістарычных“ на Беларусь (з боку пераможанай шляхты), патрэбнасьць насадзіць ісьцінна-рускі дух і пачуцьцё да самадзяржаўнае улады, дыктавалі апошній праводзіць гострую русіфікатарскую політыку. Няпрыхільныя і варожыя адносіны да Расіі з боку польскага грамадзянства, паўстаньне 1831 году, а пасья ў 1863—не супынялі срогіх рэпрэсій, якія кіраваліся на ўсе праявы грамадзкага, політычнага і культурнага жыцьця „Паўночна-Заходняга краю“. Патрабаваліся гэтакія магутныя фактары, як праграма вайны пад Сэвастопалем, агульна-расійскае абурэньне ў выглядзе паўстаньняў сялян, вымушанае „вызваленьне сялян з прыгону“ і захапленьне глыбока запаўшымі ідэямі соцыялізму, каб паціху зарухала беларуская грамадзкасьць, каб паўстала беларускае нацыянальнае пытаньне.

Піонэрамі, якія паднялі яго, былі выхадцы з дробнае польскае шляхты і ў рэдкіх выпадках—„простолюдыны“. У цэ-

лым, беларускія працоўныя гушчы аставаліся глухімі і далёкімі ад яго. Нават зьяўленьне народавольніцкага ўплыву сярод беларускай шляхецкай інтэлігенцыі і ў беларускай літаратуры (Ф. Багушэвіч, Янка Лучына) не прарыхнулі гэтага пытання ў народ. Ём захаплялася моладзь, часткаю розначынная, далёка адступіўшая ад зямельнае шляхты, больш чулая да радыкальных, а ня то і соцыялістычных ідэй (1890 год), але пакуль нельга было прымеціць народнае інтэлігенцыі. Невялічкія кадры яе, што прайшлі праз сэмінарыі (настаўнікі), што выбіліся ў паштавікі, аб'езчыкі ды інш., занадта тоўста аблажыліся русіфікатарствам. Рамесьніцтва і рабочыя дробных фабрык, толькі-толькі пачынаючы політычна прасьвятляцца, не атрымоўвалі чулага імпульсу да нацыянальных проблем.

Нараджэньне краёвых нацыянальна-соцыялістычных партый, як „Бунд“ і соц. дэм. Літвы ды Польшчы, унёсшы ў праграму нацыянальнае пытаньне, кінулі яго ў жыдоўскія, а разам і ў беларускія працоўныя гушчы. Заснаваньне Беларускае Соцыялістычнае Грамады ў 1903 г. болей падало гэтыя лезунгі ў беларускае сялянства. Але толькі выбух 1905 г. шырока разьвярнуў помеж з рэвалюцыйным змаганьнем і беларускую нацыянальную праблему. З гэтага часу яна перакінулася да народнае інтэлігенцыі, а праз яе—да сялянства і рамесьніцтва. Упяршыню ўвайшло ў абыход слова Беларусь, беларускі. З гарадоў—трапіла ў глухія куткі, чапіла думкі і пачуцьці.

Чым далей, тым глыбей ды глыбей прабівалася беларускае нацыянальнае пытаньне ў беларускі народ. Водлуг яго культурнага ўзроўню—сустракалася прыхільна. Усё перадавое, чаго ня раніла рука русіфікатара чыноўніка ці папа, прыставала да ідэі народна-нацыянальнага адраджэньня. Вырасла літаратура, тэатр, дасьледваньні. Хуткі ўзрост нацыянальнае сьвядомасьці сярод беларусаў зацікавіў суседнія народы—літоўскі, украінскі, польскі, чэскі. Польскія лібэральныя колы сустрэлі вельмі спачуваюча гэта нараджэньне саюзніка ў наступным змаганьні супроціў самадзяржаўнага прыгнатоўцы. Толькі рэакцыянэры-пані яхідна падсьмейваліся над „хлопскім мудрагэльствам“, бачачы ў беларускім руху расійскую інтрыгу. У унісон—не аставаліся моўчкі і краёвыя русіфікатары.

Але гісторыя апраўдвала нямінучую патрэбу нацыянальнага адраджэньня беларускага працаўніка. К часам рэвалюцый 1917 году яно настолькі ўвашло ў адзваньне шырокіх беларускіх мас, што апошнія канкрэтна паставілі задачы дзяржаўнага будаўніцтва свае краіны, пакутнае Беларусі. Раптоўнае захапленьне ў гэты час беларускім нацыянальна-рэвалюцыйным рухам тысяч рабочых Беларусі, тысяч сялян-бежанцаў, дзесяткаў тысяч салдат, намячала найбліжэйшае іх вырашэньне. Зьезды і нарады беларускіх партый, войска, сялянства ўве-

М Е Н С К.

Дом Культуры ў дні, калі адбываўся 6-ты (Надзвычайны) Зьезд Саветаў аб'яднанай Беларусі.

рана гатаваліся да гэтага акту; агульна-расійскія арганізацыі, што працавалі на абшарах Беларусі, не маглі ўхіліцца ад пастановкі іх і ў сябе на нарадах ды зьездах.

Беларуская Соцыялістычная Грамада, рэгулюючы беларускі нацыянальна-соцыялістычны рух да 1917 году і ў 1917 годзе, вяла яго помеж з разьвіцьцём рэвалюцыі, ня ўхіляючыся ў бок. Дзякуючы гэтаму, натуральным парадкам пералілася ў лепшую частку беларускіх працаўнікоў ідэя саветаў, ідэі камунізму. Ужо на беларускім конгрэсе ў Менску 14 сьнежня гэтага году ясна адзначылася гэта ў рэзолюцыі конгрэсу, якая казала аб неадкладнай патрэбе ўтварэньня краёвай улады ў асобе Усебеларускага Савету Сялянскіх, Салдацкіх і Рабочых Дэпутатаў. Цэлы рад прычын не дазволіў замацавацца гэтаму ў ахопе агульна-беларускага руху. Аднак прынцыпы Савецкае ўлады, Савецкае Беларусі прасякаюць добрую палову беларускіх рэвалюцыйных сіл, беларускіх рабочых і сялян і паступова гуртуюць іх перш вакол Беларускага Нацыянальнага Камісарыяту, а пасля—вакол беларускіх сэкцый РКП ў Маскве, Пецярбурзе, Менску. Нямецкая окупацыя і спробы окупантаў стварыць незалежную Беларусь пад нямецкім пратэктаратам і гутаркі аб гэтым паміж немцамі ды беларускімі соцыялістымі-згоднікамі—паслужылі пасьпешнаму ўплыву агітацыі за Савецкую Беларусь сярод беларускіх працоўных мас. К канцу 1918 году, калі выбухнула нямецкая рэвалюцыя і окупацыя лопнула, воляю беларускіх працоўных мас у васобе конфэрэнцыі беларускіх камуністычных сэкцый РКП (25 сьнежня) і конфэрэнцыі РКП Паўночна-Заходняе вобласьці (26 сьнежня) была абвешчана Беларуская Савецкая Рэспубліка.

Беларусь упрэшныю на працягу доўгавяковае гісторыі свайго жыцьця стала дзяржаўнаю адзінкаю, роўнаю з соцыялістычнымі краінамі—Украінай, Расіяй, Латвіяй. Беларускі рабочы й селянін з неаформленага, з нязнанага блудзяча-парабка стаў гаспадаром свае дзяржавы, рэвалюцыйным грамадзянінам. У яго пачалася дзяржаўная творчасць. На эўропэйскай мапе вырасла новая рэспубліка, новы народ. Вырасла зразу ў вольную краіну, пераступіўшы многія стадыі разьвіцьця і памясьцілася на рубяжы старога сьвету, побач з панскаю Польскаю рэспублікаю. Гэта апошняя, вынікшы з вялікае імперыялістычнае вайны, прасяклася пры сваім нараджэньні духам імперыялізму. Існаваньне Савецкае Беларусі дражніла новасьпечаных польскіх імперыялістых і апошнія пашлі вайною на беларускіх рабочых і сялян.

II.

Змаганьне, гэтакім чынам, за савецкую Беларусь перайшло ў новую фазу. Яно захапіла ўсіх працаўнікоў Беларусі і мусіла адбывацца са зброяй у руках на фронце. Творчая

праца павінна была супыніцца. Усе патугі ураду і працоўных мас накіраваліся ў бок аховы краю ад наглага ворагу. У моц многіх прычын на гэты раз не ўдалося абараніць рэспублікі, і 20 жніўня 1919 году панскае войска захапіла Менск, а пасьяла дашло да Барысава і да Бабруйску. Наступіла цяжкая пара польскае окупацыі. Беларусь ізноў папала ў прыгон. І ізноў здалёку пачалася організацыя вызвалення. Цяпер яна ішла з двух канцоў: праз узмацненне Чырвонае арміі на фронце і праз падгатоўку паўстання беларускіх рабочых і сялян унутры краю.

Вялікую частку гэтае працы якраз і ўзяла на сябе Беларуская Комуністычная Організацыя, якую залажыў У. М. Ігнатоўскі. Будучы профэсарам пэдагогічнага інстытуту, У. М. Ігнатоўскі меў вялікі ўплыў на студэнтаў, і ўсе існаваўшыя сярод іх організацыі яму ўдалося злучыць у адну буйную комуністычную організацыю. Пахаджэньне з сялян і стан вучня вельмі спрыяў кожнаму сябру організацыі вясьці шырокую агітацыю ў беларускай вёсцы. Гэтым карысталася Беларуская Комуністычная Організацыя, раскінуўшы сваю працу па ўсіх кутках окупаванага краю. У. М. Ігнатоўскі, умела кіруючы працаю сяброў організацыі, сам няўтомна яе вёў, разьяжджаючы па гарадох, мястэчках, вёсках. Посьпех організацыі рос дзень-у-дзень, шырока захапляючы сялянскую беларускую моладзь у свае рады. К вясне організацыйныя тройкі былі раскіданы па ўсёй окупаванай Беларусі. Організацыя ўвайшла ў контакт з прадстаўнікамі комуністычнае партыі Літвы і Беларусі, а разам, па пытанні гуртаваньня партызанскіх атрадаў—і з беларускімі аэрамі. У сябе быў абраны комуністычнай організацыяй паўстанцкі комітэт, на чале якога стаў У. М. Ігнатоўскі.

Апрача нелегальна-пропагандыцкай працы, У. М. Ігнатоўскі ад імя Бел. Ком. Організацыі прымаў дзейны ўдзел у змаганьні з Беларускім Нацыянальным Комітэтам, з Вайсковай Комісіяй і іншымі шовіністычнымі аб'яднаньнямі беларускіх незалежнікаў, якія марылі і вялі агітацыю за паразуменьні з палякамі. Маніфэст пана Пілсудзкага, які абвяшчаў беларусаў „роўнымі і вольнымі, як і палякі“, пасеяў лёгкія надзеі ў некаторых слаёх беларускага грамадзянства. Беларускія шовіністыя зразу горача ўзяліся за раздуваньне гэтае „прыязні“ з боку паню-палякоў дзеля сваіх агітацыйных мэт. Газэта Нацыянальнага Комітэту „Беларусь“, агэнты Вайсковае Комісіі, жывучы на панскія грошы, разносілі па глухіх кутках Беларусі варожы настрой да бальшавікоў і прыхільнасьць да палякоў. Трэба было не дапускаць уплыву гэтае контр-рэвалюцыйнае агітацыі на беларускія сялянскія гушчы ўмела пастаўленай контр-агітацыяй. Нацыянальны момант у апошняй іграў асабліва важную ролю. І т. У. М. Ігнатоўскі, як дасканалы знаўца нацыянальнага пытаньня ў покаяе яго разуменьня комуністычнаю партыяй, пасьпешна

лёкалізаваў працу беларускіх незалежнікаў. Усюды, дзе наведваліся сябры камуністычнае арганізацыі, ад агітацыі незалежнікаў не аставалася й сьледу. І ў самым Менску іх праца натыкалася на вялікую перашкоду з боку Беларускае Камуністычнае Арганізацыі.

Побач з незалежніцкай контр-рэвалюцыяй падняла голаў і чорнасотніцкая белагвардзейшчына. З глухіх куткоў павыпаўзалі рэшткі заядлых рэакцыянераў-монархістых, саюзнікаў і дзе мага і як мага павялі сваю працу. Асабліва яны накінуліся на ўсялякія праявы свабоды ў галіне асьветы. Ёх паход захапіў і пэдагогічны інстытут, які быў бяльмом у воку і ў польскай улады. Апошнія вымагалі, каб навучаньне ішло пабеларуску, ведаючы, што пры тагдышнім складзе настаўнікаў гэта зрабіць немагчыма, а чорнасотнікі-настаўнікі, ведаючы гэта, дэманстратыўна ваявалі супроціў беларускае мовы. Толькі ўмелы арганізацыйны націск з боку камуністычнае арганізацыі, перапыніў зачыненне інстытуту.

Гэты факт значны сам па сабе таму, што інстытут службы асяродкам Беларускае Камуністычнае Арганізацыі, даючы мажлівасьць пад пэдагогічным тулем захоўваць політычны змест і цурацца яго—было-б вялікім страткам.

Уся адзначаная чыннасьць Беларускай Камуністычнай Арганізацыі на чале з У. М. Ігнатоўскім не перашкодзіла разам з гэтым дбаць і пра арганізацыйны бок. З-за фронту надыходзілі весткі аб падрыхтоўцы Чырвонае арміі к наступу дзеля вызваленьня Беларусі; у польскіх окупанцкіх колах узрасталала трывога водлуг нарастаючага незадавольства беларускіх рабочых і сялян. Трэба было падгатавацца, каб захапіць нямінучы выбух паўстаньня супроціў окупантаў у арганізацыйныя рамкі. Гэта было пад сілу гэткай шырокай арганізацыі, як Беларускае Камуністычнае Арганізацыя. І апошняя, накіраваўшы з прыходам вясны галоўную увагу на вёску, сумела арганізаваць буйныя партызанскія атрады.

Калі павялося наступленьне Чырвонаю арміяй, гэтыя партызанскія атрады далі вялікую дапамогу, руйнуючы панскі тыл, нападаючы на невялікія атрады, на абозы і інш. У многіх мясцох Ёўменшчыны, Меншчыны і Случчыны партызанскія атрады выяўлялі сабою буйную сілу, вельмі і вельмі надаюць белапольскаму войску, якое прыходзіла ў жах ад неспадзяваных нападаў партызан.

Гэткім чынам, у акце вызваленьня Беларусі з-пад панскае окупацыі Беларускае Камуністычнае Арганізацыя адыграла значную ролю. Выходзячы з гэтага, гісторыя суліла ёй заняць пачэснае месца і ў адбудаваньні Беларусі. І вось, пад дэкларацыяй, якая абвяшчала (фактычна пацьвярджала) незалеж-

насьць Савецкай Беларусі ў жніўні 1920 г., пад гэтай дэкларацыяй помеж з іншымі подпісамі красуецца і подпіс прадстаўніка Беларускае Комуністычнае Організацыі т. Ў. М. Ігнатоўскага.

Гэтым актам было засьведчана таксама ўступленьне Беларускае Комуністычнае Організацыі ў Комуністычную Партыю Беларусі. Крэпкі, зьлітны і досыць значны акты ў першае намнога ўзмацніў апошнюю, тады яшчэ малалікую.

III.

Перад Комуністычнаю Партыяй Беларусі, як перад арганізатарамі Савецкае улады разуж пасля вызваленьня Беларусі з-пад панскае окупацыі паўстала вялікае заданьне: загаіць глыбокія раны доўгагадовага разбурэньня і павясьці па шляху эканамічна-культурнага адра-

Калінін гаворыць прамову на 6-м (Надзвычайным) Зьездзе Саветаў БССР.

джэньня. Няўдачы Чырвонае арміі пад Варшаваю на першы час перашкаджалі гэтаму і фактычна, да 1921 году нельга было стала ўзяцца за нормальную працу. Нават Рыскае замірэнне мела сумны ўплыў на беларускіх працаўнікоў і на іх працу. Аднак справа не чакала—трэба было не адставаць ад жыцця. І беларускія працоўныя гушчы на чале з Комуністычнаю Партыяй і Савецкаю уладаю Беларускай Рэспублікі самазабыўна аддаліся будаўніцтву краіны. Ува ўсіх галінах політычнага і гаспадарска-культурнага жыцця закіпела работа. Скуткі окупантаў—поўнае зруйнаванне краю—час-ад-часу пачало згладжвацца. Але старанню беларускіх рабочых і сялян упопек стаў бандытызм Савінкава, Балаховіча і многіх меншых польскіх агентаў. Прышлося аддаць шмат сіл на знішчэнне гэтага зла. Амаль ня цэлы 1921 год вымагаў барацьбы з бандыцтвам. Але ўсё-ж на працягу яго нясупынна расла й паглыблялася арганізацыйна-дзяржаўная праца. Асабліва шырокі гмах насіла яна ў галінах урэгулявання зямельнага пытання і ў пастаноўцы культурна-асветнай справы. Народныя Камісарыяты Земляробства і Народнае Асьветы, як самастойныя, мусілі ўзлажыць на сябе найболей шырокія заданні дзеля ажыццяўлення соцыяльных рэформаў у галінах земляробства і культурнага адраджэння. Іх праца зразу й прыняла шырокі размах.

У першыя часы на чале Камісарыяту Земляробства Савецкаю ўладаю быў пастаўлены тав. У. М. Ігнатоўскі. Аднак праз нейкі час ён заняў кіраўніцтва Народным Камісарыятам Асьветы. Гэты апошні, паміма агульных заданняў праводзіць асьвету, меў дырэктывы рэгуляваць правядзеньне асьветы ў рамках вырашэння нацыянальнага пытання. Патрабавалася вырваць частку настаўніцтва з цапкіх лап заядлага русіфікатарства з аднаго боку, з другога—адбіць насядаўшы шовінізм у другой часткі настаўнікаў, патрабавалася вывесці школу на Беларусь з яе ненормальнага становішча ў сэнсе прыстасавання да беларускага працоўнага сялянства і паставіць на шлях развіцця, які перадуказываўся Комуністычнаю Партыяй; патрабавалася ахапіць сваім кіраўніцтвам усе галіны шырока паўстаўшай да развіцця беларускае культуры. Наркамасьветы срга і цвёрда сумеў ахапіць усё гэта і на працягу 1921 году падлажыць крэпкі фундамент пад беларускую культуру.

1924 год і амаль ня ўвесь 1923 аддаліся далейшаму развіццю і ўзмацненню Савецкае Беларусі. І за адмечаны тэрмін савецкае будаўніцтва ў краі дасягло настолькі вялікіх поспехаў, што Беларуска Рэспубліка нагнала іншыя саюзныя рэспублікі і ў некаторых адносінах нават аперэдзіла іх. Паміж іншым гэта апераджэнне трэба адмеціць і ў культурна-асветнай працы. І густата сельскай школьнай сеткі, і аплата настаўніцкага персоналу, і забяспечанне падручнікамі ў Беларускай Рэспубліцы стаяла вышэй суседніх губэрняў. У справе

выдавецкай, тэатральнай і навукова-арганізацыйнай Беларуска-Рэспубліка к часу пашырэння сягнула вельмі далёка. Гэтак, заснаваўся сур'ёзны, сталы дзяржаўны тэатр, функцыянавала беларускае выдавецтва, быў адчынены універсітэт, заложаны Інбелкульт і інш.

З гэтым багатым капіталам ад савецкага будаўніцтва сустракала Беларуска-Рэспубліка пашырэнне сваіх абшараў у канцы 1923 і ў пачатку 1924 году. Сама кампанія пашырэння на нейкі час заставіла частку творчае ідэі беларускіх працоўных гушч і яе кіраўнічых—Комуністычную Партыю Беларусі і Савецкую ўладу Беларуска-Рэспублікі—павярнуць убок праводу зросту між старою Беларуссю і далучанымі да яе часткамі. Некаторая рознастайнасць у сыстэме працы, рознасць партыйных традыцый павінны былі атрымаць абагульненне дзеля далейшай паспешнай працы.

Але хутка паласа зросту прашла, з посьпехам скончыўшыся, і праца ў больш шырокім гмаху рушыла наперад. Большая частка 1924 году аддадзена плённай мірнай працы ў пашыраных рамках.

У вырашэнні лёсу Беларусі і яе працоўнага народу, бязумоўна, ігралі асноўную ролю беларускія рабочыя і сяляне. Дзякуючы іх зьяднанай магутнай сіле, дзякуючы іх з'арганізаванасці, Беларусь вышла з становішча няведанае, забытае і пакрыўджанае краіны, стаўшы вольнаю Савецкаю Соцыялістычнаю Рэспублікаю. Перадавы слоі, які выдзелілі з сябе беларускія працоўныя гушчы і паслалі ў рады комуністычнае партыі, увесь час ішоў наперадзе, вядучы за сабою ўсю грамаду рабочых і сялян. Толькі колектыўная воля здатна тварыць гэтакія цуды, якія адбываюцца на нашых вачох. І колектыўнай волі Комуністычнае Партыі Беларусі, як актыўнай сіле беларускіх працаўнікоў, належыць заслуга ў перабудаванні Беларусі з прыгнечанае правінцыі, якою яна была пры царскім урадзе і пры ўладзе часовага ураду, у незалежную Савецкую Рэспубліку.

Але і ў радок партыі праца і жыццё вытыркаюць больш здатных і больш адораных таварышаў, на якіх выпадае адпаведна і большая роля ў працы, у змаганні, у будаўніцтве. Пэўна і зразумела, што гэтыя адзінкі зусім не стаяць супроць працы і змагання партыі ў цэлым. Не. Яны выключна зьяўляюцца прапускацелямі праз сябе волі данае клясы, партыі, аб'яднання. „Асобы, якія маюць уплыў“, піша Г. Пляханаў, „дзякуючы асаблівасцям свайго розуму і характару, могуць змяніць індывідуальную фізыяномію здарэнняў і некаторыя частковыя іх вынікі, але яны ня могуць змяніць іх агульны

напрамак, які адзначаецца іншымі сіламі“. І далей: „Асобы, дзякуючы даным асаблівасцям свайго характару, могуць уплываць на лёс вобчства. Часамі ўплыў бывае вельмі значны. Але як самая мажлівасць падобнага ўплыву, так і яго размеры адзначаюцца організацыяй вобчства, суадносінамі яго сіл. Характар асобы зьяўляецца „фактарам“ грамадзянскага развіцця выключна там, выключна тады і выключна пагэтулькі, дзе, калі і паколькі ёй дазваляюць гэты грамадзянскія адносіны“. Па Пляханаву—асоба ёсць выказчыкам волі калектыву.

Тав. У. М. Ігнатоўскі, стаячы помеж з іншымі таварышамі наперадзе, як-бы на чале здарэнняў рэвалюцыйнага змаганьня наогул і культурна-савецкага будаўніцтва Беларускае Рэспублікі, выяўляў сабою дырэктыву беларускіх працоўных гушч, Комуністычнае Партыі Беларусі. З гэтага пункту гледжаньня і першыя і другая падыходзіць да ацэнкі і ўхвалення яго працы, яго чыннасці. Праз асобу т. У. М. Ігнатоўскага, як і праз асобы іншых найадпаведных таварышаў, сяброў партыі і сяброў Савецкае ўлады, ператваралася воля, сіла і творчасць Комуністычнае Партыі і Савецкае ўлады.

Ўсеваладу Макаравічу Ігнатоўскаму.

Бурапеніў, буяніў на бруку
вечар—ліпнёвы гармонік.
Вецер у вокны стукаў,
звінелі падковамі коні.
Вуліцы гулам абліты,
пагоні ўздымалі машыны.
Афішы—плякаты—вітрыны;
даклад—лекцыя—мітынг...

* * *

Загуляла чырванню ўзвышша,
закуваў партызан—кулямёт.
Вечар, хоць з сілы і вышаў,
а сьціскаў агню палёт.
Бурапеніў, бегаў босы
вечар—бунтар-гарманіст.
Бурапеніў, ня то што проста
са стрэхамі дождж гаманіў.

* * *

Крыльце апёк „бялы ожал“,
памкнуўся крычаць, але змоўк.
Змоўк, бо вінтоўкай стрыножыў
стары партызан—Воўк*).
Вышла з падвалу падполье—
Беларусі Вольнай быць!
І вуліцы сталі полем,
звінець агнём барацьбы.

* * *

У рыштках мінулае тае...
Новым—юнацкі гоман.
Беларусь маладая, вітаем
мужыка—комуніста—наркома.

*) Воўк—пры палякох падпольная клічка ў. М. Ігнатоўскага.

А. Якімовіч.

Прысьвячаецца Ё. М. Ігнатоўскаму.

* * *

Бурлівыя подыхі раньняй вясны
Раскацістым громам шумелі...
Крок першы, адважны тугою ня ўныў,
Як рынуў ў жыцьцё ты з адмелі.

Маланкі—мяцежныя глыбы віхур,—
Сьляпілі вагністыя вочы;
І хмарамі лёс на шляху
Вярнуцца буяну марочыў...

Але дух барацьбы, нібы пеністы шквал,
Лунаў бязупынным змаганьнем,
І ў кузьню свабоды комуну каваць
Прышоў ты ад самага раньня.

* * *

Збыліся надзеі стагодзьдзяў-вякоў—
Жыцьцё прыхіліла мільёны.
І шлях вызваленьня байцоў-ваякоў
За справу краіны стаў повен.

Адвечнае жальбы хаўтурны напеў
Зьмяніўся жалейкай вясёлай.
Свабоднага, вольнага жыцьця павеў
Разьнёсся па вёсках, па сёлах.

Бадзёры, юнацкі, хоць зьмяты жыцьцём,
Пльвеш к берагом ты комуну.
І блізіцца, блізіцца новы той дом:
Сусьветны, свабодны, магутны.

А. Гурло.

У. Ігнатоўскаму.

Толькі ранак залаціцца пачынаў,
Заплятаючы праменьнямі касу,—
З прывітаньнямі выходзіла вясна,
Выхваляючы і песьцячы красу:

Заіграла дзесь жалейка пастуха
Родным сьпевам, мілым сьпевам для душы,
На палетках крыварогая саха
Цаліны арала рупна доўж і шыр.

За ёй шпарка па разорах баразны,
З сэрцам, поўным і трывогі і надзей,
За спадзевы-неспадзевы навіны,
Крок за крокам йшоў араты-дабрадзей.

Выглядала няпрыветліва зямля:
За каменьнямі праходу ня было,
Было многа там ўсялякага быльля,
Што нудою ды жудою зацьвіло.

Але рупная старэннасьць змагара
Перашкоды на шляху перамагла:
Хто учора у натужнасьці араў,
Ў сяўбе гонар таму сёньня і хвала!

Міхась Чарот.

(Маладняк).

Беларусь лапцюжная.

(Поэма).

1.

Гэй, лапцюжнікі, слухай!..
Наша вёска ня будзе больш плакаць...
Па бруку гораду,
Бач, рухае,
Рухае горда
Лазою падплецены лапаць!..

З балота,
З ракітавай далі,
Акеанам аўсяных ніў,
Мы—Беларусі бяднота—
Сюды прынесены хваляй,
Хваляй сярдзітай, бурлівай...

Камяніцы былі ў сумоце,
Твар свой наморшчылі шыльды...
Толькі плякат на плоце
Зубы ад радасьці выскаліў:
„Ці запісаўся ты добравольцам?!“
Плякату разяўлены рот...
— Гэй, лапцюжнікі—хлопцы,
На фро-о-онт!!!

2.

Апавіта журбою вёска,
Што сыны у далёкай краіне...
А на фронце міліённы войска
Ад гарматаў і куляў гіне.

— Ой, ня кукуй, зязюля, ў лесе,
Не сьпявай ты, вецэр, ракітай...
Не кажыце дзяўчыне Алесі,
Што жаніх яе ў войску забіты.

— Не кажыце старой матулі,
Што сына больш не пабачыць,
Што сынка да грудзей ня прытуліць...
Хай матуля ад жалю ня плача.

Хай і вёска аб ім ня суме,—
Ён аб ёй не забыў да сьмерці...
— Ой, чаго-ж так гудзе-шальмуе
Ў чыстым полі паганец-вецер!!!

3.

...Адважна біліся..
За праўду памерці—ня страх,—
Каб над вёскай і горадам віўся
Чырвоны сыяг.

— Эх, даволі, груган драпежны,
Над краінай лапцюжнай кружыць!..
Дзікай распачы зьнішчаны межы:
„Ці памерці—ці вольна жыць!?“

Маладая паўстаўшая сіла
Адным махам пазбудзецца слот...
Сонца з хмар пазірае так міла
На краіну лясоў і балот.

Загуло... Вогнестальлю заляскала...
Песьня вольная стогне віхурай...
Зіхаціць ў зачарованым бляску
Край спрадвеку заплаканы, хмуры...

Мы цяпер прыдабудзем багацьце
Тым, што вечна хадзілі ў лапцёх...
Іх мільёны,—змагу распазнаць я,
Чые рукі былі ў мазалёх.

Мы цяпер аб краіне шэрай
Сьпеў жыцця каласіць будзем вершам...
Горад дымны і вёску ў шэрані
Злучыць у адно—вышлі першымі.

Сьпевам-морам
Поле залілося...
Грукат фабрыкаў, рогат іх труб...
Сінь прастору—
Шэпчацца калосьсем.—
Вёска з горадам едуць браць шлюб!

— Гэй, лапцюжнікі, слухай!..
 Наша вёска ня будзе больш плакаць...
 Па бруку гораду,
 Бач, рухае,
 Рухае горда—
 Побач з ботам лазовы лапаць!..

4.

Вечар... На печы кот муркае,
 Лапкаю гладзіць па лапцы...
 Бацька стары сядзіць на прымурку
 У лахматай авеччай шапцы.

Дыміцца люлька карчагай,
 Дрыжыць ад гутаркі рот...
 — Не,—кажа бацька,—ня лягу,
 Думкі навеяў мне сход.

У задуменьні...
 І вокам ня кіне
 На асьвечаны комінкам кут...
 Думкі бягуць, як праменьні...
 Успамінае, як тут
 Жыў без каня,
 Без кароўкі,
 Як хлеб з аўсянай мякіны,
 За працай штодня,
 Рэзаў пянчанай вяроўкай
 І долю кляў матчыну
 Тагды—як рабіў яшчэ паншчыну,
 Як ня меў саматканай сярмягі,
 Ня меў і на лапці лазы,
 Як сьлязьмі праганяў ён смагу,—
 На пана і сеяў, і жаў, і вазіў...

— Прэч думкі!.. На што аб мінулым!..
 Аб сёнешнім думае сходзе...
 Той кут, што сьвятло захліпнуў ім,
 Вачыма з усьмешкай абводзіць...

— Ня буду, ня буду больш верыць,
 Што жыве ўсемагутны бог,—
 Я маліўся, а ён і да сьмерці
 Палепшыць жыцьця ня мог!?

З твару спаўзлі маршчыны...
 Вытрас люльку, аб ногаць пастукаў...
 Успомніў аб комсамольцу сыну,
 Што ў лапцёх у горад паблукаў...

5.

А па гораду
Сын яго рухае,
Рухае горда...

Па бруку ботамі: чок-чок!
Ад працы ў мазалёх рука...
А на грудзёх яго—значок
Прыгожа звязе:—

Ц. В. К.

І роднай далі подых нейкі,—
Аб вёсцы думак карагод...
Заместа ў хату йсьці з ячэйкі—
Ідзе з ячэйкі на завод.

Мінуў завод. За марай мара
Лунае аб лясох, палёх...
І сэрцу ня зьлічыць удараў
І ня стрымаць разьбегу ног.

Ідзе у даль, дзе сypeвам гучным
У вёсцы спатыкаў спачын...
Замест электрыкі бліскучай—
Панюхаць хоча дым лучыны.

І толькі змрок і ціша ночы
Укралі шлях да роднай хаты...
Напомнілі, што ён—рабочы,
Што заўтра жджэ яго варстат.

6.

Мне калісьці казала маці,
Што радзіўся і я ў хляве,
Як карову пашла даглядаці...
Ой, ды ліха-ж маёй галаве!

Як радзіўся, дык мне напісалі:
Жыць на вёсцы і быць пастухом,
Вандраваці са статкам лясамі,
Баяць байкі балотам ды мхом.

І было мне ня болей восем,—
Пастухом быў, авечкі я пасьвіў,
Помню, помню сьлязьліваю восень,
Як у лапцях дрыжаў ня раз.

Калі-ж толькі мінула двананцаць,
Гаспадар я—ну проста аж сьмех!..
Дзень цалюткі у полі за працай,
Вечар прыдзе—гайда на начлег!..

Пад дажджом, у дзіравай браварцы,
Каля вогнішча седзячы сьпіш,
Або ноч на чарговай варце
Сьвістам будзіш ваколіцы цішу.

Шмат разоў я калісь на начлезе,
Прызнавацца сягоньня ня лоўка,
Нібы бачу: лясун з дрэва лезе,
Жарабё мне здавалася воўкам.

Тагды бег я спалоханым зайцам,
Бег, валяўся на роснай траве...
Так прышлося вось мне гадавацца,
Мо' затым, што радзіўся ў хляве.

Мо' затым і цяпеў я сьцюжы,
Быў галодны і ночы ня спаў,
Што я сын Беларусі лапцюжнай,
Аб якой пройдзе громкая слава.

Аб якой ні сягоньня дык заўтра
Згіне ворагаў злосных грызьня...

Эх, ды лепей ня варта
Пра мінулыя дні ўспамінаць...

7.

Гэй-жа-гэй!.. Зашумі, сасоньнік,
Засьвішчэце, віхуры, у полі,
Каб пачуў я у горадзе сёньня
Песьню вёскі аб знойдзенай долі.

Каб пачуў, як жыве і можа
Стары бацька—сівенькі лунь,
Ці пабольшала сена і збожжа
Ў струхнелай, пакрыўленай пуні...

Ня чуваць сіняй далі адказу,
Мо' дзе блукае песьня ў палёх...
Каб, здаецца, узьняцца адразу—
Праляцець над палямі я мог.

Паглядзець на лясы, сенажці,
Падзівіцца на родны той кут,
Дзе ў калысцы нябожчыца маці
Напявала мне песьні пакуты...

Гэй-жа-гэй! Зашумі сасоньнік,
Засьвішчэце віхуры у полі,
Каб пачуў я у горадзе сёньня
Песьню вёскі аб знойдзенай долі.

8.

Вуліцы, завулкі,
Твар белы камяніцы...
Фабрык съпевам гулкім
Горад весяліцца.

Па бруку ботамі
Чок-чок!

Ідуць настрэчу... Што там ім
Да тых лапцюжных, што далёка?!
Абутыя яны, ці не?!
А мне—

Аб вёсцы кажа кожны зьвяк
Прылад сталёвых, што касы...
Машын раменьні-паясы,
Рабочы—гэта мой зямляк.

І дым трубы—туман над гаем,
Калі прачнецца вёскі рань...
А як кавадлы барабаняць—
Сноп іскраў зоркамі мільгае.

Іду з заводу... Рогат, шум
Знаёмых вуліц...
Усплыў свавольна шэраг дум:
Каго прасторы гмахаў туляць?!

Прыгожа ўбраныя вітрыны,—
Сярдзіта іх акінеш вокам...
Ці помніць горад аб сястры,
Аб вёсцы, што жыве далёка?..

І чую песню зноў заводу—
Ён будзіць поле, лес, пакосы...
Імгліць, іскрыцца над балотам
Пажоўкла-злотным лісьцем восень.

Ахапкі промняў ткуць у высі
Узор зямлі: СССР...
Аб сонца—ночы змрок разьбіўся,—
Дзень новы прыздзе—маю веру.

9.

Ціха у гаі, ціха...
У пушчы ня выюць зьвяры...
Куды-ж гэта дзелася ліха,
Што съпевам ня плачуць бары?..

На каліне зязюля кукуе,
Пад калінай сьпіць сын ля мяжы..
— Пагадаю аб шчасьці сынку я,
Як ён будзе, мілы мой, жыць.

І слухае сказ варажбіткі,
Серп сьціснула моцна ў руку..
А думкі—жыцьцё ткуць, як ніткі,
Пры кожным гучлівым „ку-ку“...

Ня верыць матуля у дзіва:
Яна—дачакалася сьвята..
І казка аб волі—праўдзіва:—
Над ёй не стаіць прыганяты.

А змрок чужь прыляжа ў даліне,
Ды бор пачарнее кудлаты,
За плечмі з калыскай і сынам
Са сьпевам дыбае да хаты.

— Ой, ў бары, бары
Тры дарожанькі,
Цяпер не баляць
Мае ножанькі.

— Ой, ў бары, бары
Горы-кручанькі,
Цяпер не баляць
Мае ручанькі.

Дыбае іржэўнікам росным,
Сын сьпіць у калысцы на сене..
На небе шлях млечны, як кросны,
У срэбныя кветкі—дасэні...

А вецер снапы ня кудлачыць,
Цалуе іх лёгкім павеєм,
Сыноч за плячыма ня плача—
Матуліны слухае сьпевы..

— Ой, ў бары, бары
Грае скрыпанька;
Цяпер пройдзе ўсё
Гора-ліханька.

— Ой, ў бары, бары
Б'юць цымбалікі,
А жыцьцё цяпер
Нібы баль які...

Куды-ж гэта дзелася ліха,
Што сьпевам ня плачуць бары...
У пушчы ня выюць зьвяры...
Ціха у гаі... ціха...

10.

Дзіўным сьпевам сваім зачаруе
Ускросшая сягонья Беларусь...
За лапцюжных паўстанцаў чаму я
Ужо не баюся!..

„Вайна—вайне“ —

Яны пачулі лёзунг...

Ня прыдзе час, што сьпіны ім сагне,

Як вецер на балоце лозы...

„Вайна—вайне!

Вайна—вайне!“

І гэта бой астатні і напружны,
Рашучы бой: памерці—або жыць...

— Слова тваё, Беларусь лапцюжная,
Выйдзі і сьмела скажы!

Скажы ня вуснамі здрайцаў,
Што век з цябе строілі кпіны,
Мільёны занятых працай
Сваё слова сказаць павінны!..

Раць магутная узьнята,

Чуцен высі голас-гоман..

Гэта моладзь—арлянты—

Рлююць песню перамогі.

11.

Праходзяць дні. Чакаем перавагі—
Загінуць можна тут што хвілі...
Ня жыць таму, ня мае хто адвагі,
Ня верыць хто ў пабеду сваёй сілы.

І многа вас, наўкола што цікуе,
У грозны час, каб закрываць свой твар...
Лапцюжнай вёскі сын, і вось, не уцяку я,—
Адважна стрэчу я ўсіх ворагаў удар.

Мо' ў бойцы згіну я, абліжа вецер косьці
На гэі зямлі, дзе Беларусь ускрэсьне,
Але ня дам тут баляваць тым госьціям,
Што не мае пяюць працоўным песні.

Мой вольны сьпеў—паўстаўшых будзе гимнам,
 Їм затаплю прастор краіны я...
 Сьмялей-жа ў бой!.. Я веру—не загіне:
 Ўсё зможа ўраз працоўная сям'я.

Праходзяць дні... Чакаем перавагі,—
 Загінуць можна тут што хвілі...
 Ня жыць таму, ня мае хто адвагі,
 Ня верыць хто ў пабеду сваёй сілы.

12.

Толькі там, дзе семнанцаты ўвосень
 Апрануў зямлю чырвоным лістам,
 Над лапцюжнікамі сонца ўзнялося,
 Толькі там—дзе ўлада комуністых.

Новы край... Замоўклі сьпевы жалю
 Пад сьпеў віхур—прайшла чырвоных раць...
 І ў мяне, бач, рукі ня дрыжалі
 Загад пісаць: „ня наш хто—расстраляць!“

Апошні вораг расстрэлены,
 Што няволіў лапцюжных мільёны...
 — Гэй-жа ў даль! Верым, што стрэнем мы
 Нашых братоў няўзбройных!..

І Беларусь, як вольная між вольных,
 Мінулых дзён забудзе цяжкі шлях,
 Пакажа ўсім, што здольна
 З пагардай утрымаць здабытай волі сьцяг.

Паверыць сьвет, што люд наш працаздольны,
 Што сіла творчая ніколі не застыне...
 — Дык расквітай лапцюжнікаў краіна,
 О, Беларусь, ты вольная між вольных.

Мой вольны сьпеў не апавіты сумам,
 Їм заглушу ўсіх сьпеваў адгалосьсе...
 Ня верыць хто ў семнанцатую восень—
 Напевам радасным ім веру прынясу я.

Сьпявай, шумлівы гай... Шапчэце завірухай
 Нам казку новых дзён, стагоднія лясы...
 Бач, уперад сьмела як рухае
 Беларусі лапцюжнай сын.

З балота,
 З ракітавай далі,
 Акеанам аўсяных ніў,
 Беларусі бяднота
 Нясецца
     Далей,
         Далей
             І далей,—
 Нясецца
     Хваляй,
 Хваляй сярдзітай, бурлівай.

13.

Трынанцатай песьняй прарочу
 Беларусі лапцюжнай славу...
 Беларусь болей слухаць ня хоча
 Аб Рагнедзе і Ізяславе.

Не кажу аб дзікунскай навале,
 Ні аб царскім і панскім прыгоне...
 Беларусь на крутым перавале,—
 Нараджаецца вольнай сягонья.

З усходу—едзе працы рыцар,
 Ён на коні чырвонай масьці...
 З заходу—белы конь імчыцца...
     На Беларусі бой—
 Каму з іх запрапасьці?!

І белаю коню надломаны капыты,
 Упаў ён ня зямлю... хістаецца яздох...
 Лясы і шыр палёў ваякамі пакрыты,
 Што шлях кладуць ад Воршы ў Беласток.

Надходзіць час... Заход струхнелы ляжа
 Пад капытом чырвонага каня...
 Па ўсёй зямлі узор з бліскучай пражы
 Ткаць будзе раніца надходзячага дня.

Пакуль-жа бой ідзе: тут праца, там багацьце,
 Ты, Беларусь, плывеш праз Рубікон..
 Дык мусіш ты, лапцюжная, змагацца,
 Законы каб пісаць уласнаю рукой.

Ты мусіш праганяць мінулы цень няволі
 З зямлі сваёй, дзе пазбыліся пут...
 Ня будзе целама той павызвален ніколі,
 Хто морыць дух мінулых дзён атрутай.

Змаганьне-барацьба, адвага і рашучасьць
І духам вольная нібы поэты верш...
Ты, Беларусь, нізіны пройдзеш, кручы
І вір жыцьця свайго—пераплывеш.

Лапцюжная! Рады злучыўшы цесна,
Плыві ты ў даль бурліва-грознай лавай...
Свайёй мужыцкай сьмелай песьняй
Табе прарочу сьлэву!..

Паўстаўшаю магутнай сілай
Старое зьнішчана дазваньня...
Ў грудзёх адвага і паўстаньне...
Збылося песьні прадгаданьне:
„Хто быў нічым,
Той стане ўсім“.

А. Гаруновіч.

На парозе 7-га.

Пачатак арганізацыйнага руху моладзі.

Беларуская Комсамольская арганізацыя раздзілася пасля Кастрычнікавае Рэвалюцыі ў 1918 годзе 15 снежня. На пяты дзень пасля адыходу немцаў з г. Менску тут-жа, у горадзе, на сходзе рабочай моладзі было вырашана арганізаваць Комсамол. Гэты-ж сход абраў першы комсамольскі камітэт Менскай гарадзкой арганізацыі. Уся рабочая моладзь адзінадушна падтрымала ідэю аб заснаванні Комсамолу.

Яшчэ раней, да Кастрычніка, 4 чэрвеня 1917 г. ў гор. Віцебску арганізаваўся саюз жыдоўскай рабочай моладзі (Югендфэрэйн).

Бунд вельмі стараўся зрабіць свой уплыў на гэту маладую арганізацыю рабочай моладзі, прадуглядаючы ў гэтай арганізацыі вялікую сілу й моц у будучыне. Але ўсе спробы Бунду цярпелі правад.

Узросшая сіла рабочай моладзі саслужыла вялікую службу, але не такую, як хацеў ад яе Бунд. У большасці сваёй з гэтага саюзу жыдоўскай рабочай моладзі ў лістападзе 1918 г. быў арганізаваны РКСМ, які залажыўся пасля першага аб'яднанага з'езду саюзаў моладзі (да гэтага часу арганізацыі моладзі ў розных мясцох насілі розныя назовы). Пасля першага аб'яднанага з'езду рух моладзі прымае пэўныя арганізаваныя рамкі. Асабліваю ролю адыграў у гэтым 1-ы Усерасійскі З'езд, які ўхваліў найменаваць арганізацыю „Расійскім Комуністычным Саюзам Моладзі“. З гэтае пары бярэ свой пачатак арганізаваны рух рабоча-сялянскай моладзі Беларусі.

У спецыфічных умовах Беларусі, дзе ў горадзе жыве жыдоўскае насельніцтва, а ў вёсцы—сяляне-беларусы, спачатку мелі месца розныя нацыяналістычныя арганізацыі моладзі, як, напрыклад: „Юнгенд-бунд“ і „Жыдоўскі сацыялістычны саюз моладзі“. Жыдоўскі сацыялістычны саюз моладзі амаль зусім ня меў свайго ўплыву ў гущах рабочай моладзі, бо лічыўся беспартыйным. Юнгенд-бунд-жа працаваў пад крылом дарослага „бунду“.

Цяжкія ўмовы нямецкай окупацыі (1918 г.) выявілі пэўную няздольнасць да працы і барацьбы гэтых арганізацый. Юнгенд-бунд, як арганізацыя, канчаткова распадаецца, пасля чаго застаюцца толькі асобныя яго сябры.

Сьнежань м-ц 1918 г. быў месяцам арганізацыі Комсамолу па ўсёй Беларусі. У Менску КСМ залажыўся 15 сьнежня, у Бабруйску—18, у Мазыры—23. У Віцебску Комсамол заснаваўся ў лістападзе (раней, чым у Менску). Пазьней залажыліся арганізацыі ў Барысаве, Слуцку і інш. гарадох. У Бабруйску арганізацыя Комсамолу складаецца з Юнгенд-бунду, які стаў на камуністычны шлях. Трэба адзначыць, што юнгенд-бундаўцы аставілі свой сьлед на некаторы перыяд далейшага існаваньня Комсамолу ў Бабруйску.

Моладзь, якая ўвашла ў Комсамольскі саюз, зразу ж пачынае праходзіць школу рэвалюцыі. Комсамольцы абучаюцца ў ЧОН-е, нясуць каравулы і працуюць у ЧК. З гэтага ж часу перад КСМ паўстае сур'ёзная задача аб уцягваньні ў свае шэрагі працоўнай моладзі. З гэтай прычыны пачалі закладвацца клубы, сэкцыі моладзі пры профсаюзах, каб шырэй абхапіць сваім уплывам рабочых падросьткі.

Рух КСМ у вёсцы ў той час ня меў шырокага размаху, але ў некаторых вёсках усё ж такі арганізоўваліся ячэйкі КСМ.

Баявая старонка Комсамолу.

ЛКСМБ мае баявую старонку ў сваёй гісторыі, хоць, праўда, маленькую. Гэта барацьба на франтах у часе грамадзянскай вайны.

У часе наступу на Беларусь палякаў была абвешчана мобілізацыя 20 сяброў КСМ у Чырвоную Армію. Комсамольцы-чонаўцы накіроўваюцца на фронт, дзе ловяць дэзэртыраў і г. д.

Апошнім ад Вільні пры адыходзе Чырвоных адышоў атрад комсамольцаў-кулямётчыкаў. Дзякуючы гэтаму атраду, удалося вывезьці з гораду савецкую маемасьць.

Віцебская арганізацыя КСМ накіроўвала сваіх сяброў на бандыцкі фронт, які ў той час даходзіў да вялікіх разьмераў. Маладыя комсамольцы ў гэтай справе атрымалі свой першы закал і здалі рэвалюцыйны экзамен.

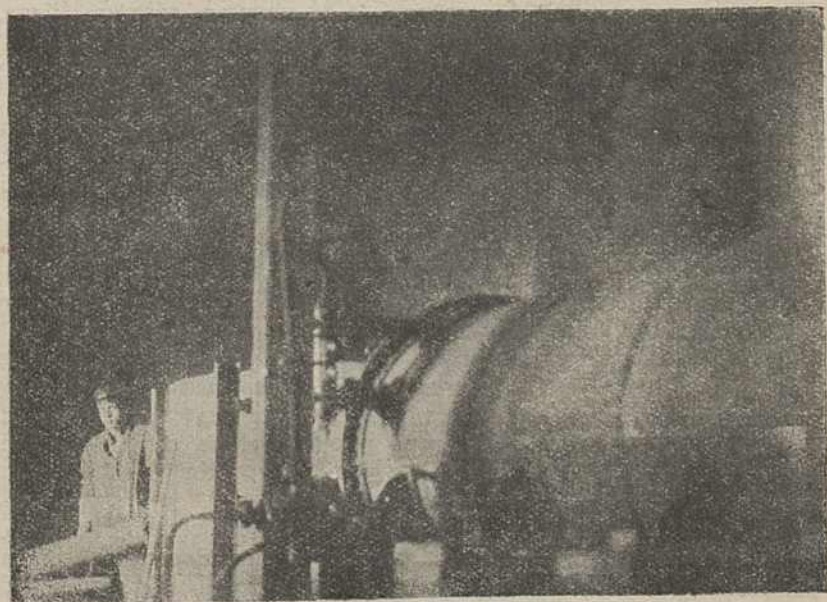
Сялянства, якое ўзнялося супроць польскае шляхты ў часе окупацыі, арганізоўвалася ў партызанскія атрады, якія амаль поўнасьцю складаліся з сялянскай моладзі. Вясковыя комсамольцы былі бліжэйшымі памоцнікамі, арганізатарамі і кіраўнікамі партызанскага руху. Партызанскія атрады сваімі нападамі на абозы й цягнікі з вайсковымі прыпасамі (часта пускаючы іх пад аткос) застаўлялі палякаў трымацца „на чэку“

Час падполья.

Для падпольнай працы (з 19 на 20 г.) у Менску заста-лося толькі 45 чалавек, у Бабруйску—20, у Слуцку—15.

Тут Комсамолу прышлося здаць экзамен на сваю вытрыманасьць і закалёнасьць. У Менску 2 разы арыштоўваецца комітэт і пападае ў турму, дзе сябры яго вытрымліваюць розныя пыткі і дапросы дыфэнзывы (сакрэтная поліцэйская ахранка).

Паласа арыштаў і расстрэлаў партызан, за якімі на кожным кроку сачылі палякі, ахватвае і комсамольцаў. Комсамольцы, разам з сваімі старэйшымі партыйнымі таварышамі, расстрэльваюцца.

Комсамолія за працай.

Многа комсамольцаў, якія вышлі з польскай турмы пасля асвабоджэння Менску Чырвонымі войскамі, засталіся назаўсёды калекамі (асьляпленне ад габояў і г. д.).

Паласа разьвіцьця працы ЛКСМБ.

У 1920 г. Чырвоныя войскі гоняць белагвардзейцаў з нашае краіны. У гэты час КСМ, які ўжо вынес на сваіх плячох увесь цяжар польскай рэакцыі, узмоцнёна бярэцца за працу і склікае конфэрэнцыі рабоча-сялянскай моладзі. Вядзецца падрыхтоўка к першаму зьезду ЛКСМБ.

Першы наш зьезд насіў політычна-дэкларацыйны характар. На гэтым зьездзе наш саюз быў наймянованы КСМ і была прынята прапанова ўвайсці нашаму саюзу ў Комінтэрн Моладзі і прызнаць сябе часткаю РКСМ.

Зьезд паслаў тэлеграму ў Рыгу дэлегацыі Расіі, Беларусі і Украіны, якія вялі тады перамаўленьні з Польшчаю аб сваёй гатоўнасці адстойваць Савецкую Беларусь.

У межах 6 павеатаў (пасля дагавору з Польшчаю і прыняцця згоды ў 1920 г.) Комсамол пачынае разгортваць сваю працу.

На гаспадарчым фронце.

Перад савецкай краінай паўстае сур'ёзная задача: барацьба з гаспадарчай разрухаю. КСМ прымае актыўны ўдзел у гэтай працы, ідучы на „нядзельнікі й суботнікі“.

II Зьезд КСМБ у маі 1921 г. якраз і праходзіць пад лёзунгам удзелу Комсамолу ў будаўніцтве гаспадаркі.

Комсамольцы і маладыя рабочыя закладваюць прыкладныя вытворчыя групы на сваіх заводах. К гэтаму часу арганізацыя Комсамолу пашыраецца, пачынаюць у шырэньшых абхватах закладацца ячэйкі па вёсках і заводах.

Уплыў НЭП-у. Узмацненне Экономпрацы.

Пераход савецкіх краін на рэльсы НЭП-у робіць свой вядомы ўплыў і на арганізацыі КСМ. Пачынаецца крызіс у Комсамоле. У нас, на Беларусі, гэты крызіс адчуваўся, праўда, нязначна. III зьезд, жадаючы абыйсці магчымасць крызісу, разглядае чарговыя заданні саюзу і высоўвае моманты: арабочаньня комітэтаў і ўзмацнення пролетарскага асяродку ў арганізацыі. Але, ня гледзячы на ўсе меры, якія былі прыняты загадзя, крызіс меў сваё месца і ў нас.

Разам з гэтым, НЭП выклікаў вялікае беспрацоўе сярод моладзі. Сярод актыўных працаўнікоў прыкмячаецца: незадавальненне, стомленасць, упадачны настрой і жаданне ісьці вучыцца. У Бабруйску ў гэты час узнікае опозыцыя ў адносінах арабочаньня супроць комітэтаў.

У гэтым становішчы быў наш саюз каля паўгода, пасля чаго крызіс зжываецца, і арганізацыі пачынаюць зноў моцна працаваць.

Пад лёзунгам „узмацнення эканомічнай працы“ і праходзіць IV зьезд саюзу. На гэтым зьездзе быў прыняты цэлы шэраг прапаноў адносна барацьбы з беспрацоўем сярод моладзі [бронь (замацаваньне) падрусткаў па прадпрыемствах, індывідуальнае вучнёўства, арганізацыя профэсыянальна-тэхнічных школ і г. д.].

З гэтага часу арганізацыя пачынае пераходзіць на рэльсы ўзмоцненай вучобы і выхаваўчай працы.

Новы пад'ём у працы саюзу.

Міжнародны Юнацкі дзень і 5-ы Ўсебеларускі зьезд (1923 г.) праходзіць пад знакам пад'ёму. Эканомічнае становішча рабочага значна паляпшаецца. Перад саюзам паўстае сур'ёзная задача камуністычнага выхавання ва ўмовах НЭП-у. На працягу ўсяго году арганізацыі займаюцца ўзмацненай вучобай.

У гэты час пачынаецца вялікі рост комсамольскіх ячэек у вёсцы. Лік ячэек павялічваецца амаль у два разы. Саюзам была зьвернута ўвага на грамадзка-політычнае выхаваньне і працу камсамольскіх ячэек у вёсцы. Вясковыя комсамольцы ўжо пралезлі ў коопэратыў, савет, комітэт узаемадапамогі і шырока павялі працу сярод батрацкай моладзі.

У сакавіку 1924 г. адбываецца ўзбуйненьне Беларусі. Да нас далучаюцца яшчэ тры арганізацыі камсамолу: вялікая частка Віцебскай губэрнскай арганізацыі, частка Гомельскай і Смаленскай. Пасьля ўзбуйненьня Беларусі, беларускі Камсамол налічвае ў сваіх шэрагах 12000 сяброў камсамольцаў гораду і вёскі.

Перад саюзам паўстае новая сур'ёзная і адпаведная задача: зрасьціць і змацаваць асобныя часткі арганізацый, якія аб'ядналіся пры ўзбуйненьні ў Беларускі Камсамол. Хутка пасьля ўзбуйненьня адбыўся Ўсебеларускі зьезд КСМБ, які на сваім першым пасяджэньні аднагалосна ўхваліў прапанову: першай менаваць арганізацыю ў Ленінскі Камуністычны Саюз Моладзі. Саюз такім чынам узяў на сябе яшчэ больш адпаведныя заданьні ў выхаваньні ленинцаў-комсамольцаў, змагароў за ідэі **Леніна**—Камуністычнае Партыі.

VII зьезд ЛКСМБ узбуйненай Беларусі прашоў пад знакам шырокага паходу ў вёску, узмацненьня пролетарскага й партыйнага асяродка ў арганізацыі, узмацненьне ленинскага выхаваньня ў саюзе і ўтрыманьня тых эканомічна-прававых заваёў для рабочае моладзі, якія ўжо былі дасягнуты.

Нашы дасягненьні за 6 год.

6 год існаваньня і працы Камсамолу Беларусі прынеслі многа дасягненьняў ва ўсіх галінах кіпучага рэвалюцыйнага жыцьця краіны і саюзу. Галоўныя з гэтых дасягненьняў нам трэба адзначыць.

1. КСМ распачаў працу па ахове інтарэсаў рабочай моладзі. З гэтай мэтай замацавана бронь падлеткаў у прадыпрыемствах і вытворчасьці для Беларусі, арганізавана індывідуальнае вучнёўства і школы фабзавуч. Замацавана ў значнай меры становішча існуючых профшкол, а гэта самае гарантуе нам падрыхтоўку кваліфікаваных рабочых. Праведзены поўнасьцю 6-ёх-гадзінны працсўны дзень для падлеткаў і ў значнай меры падвышана зарплата рабскага падлетка.

2. ЛКСМБ за апошні год распачаў вялікую працу сярод батрацкай моладзі, якая працуе ў кулакоў. Уцягваецца батрацкая моладзь у ЛКСМБ, у профсаюз працаўнікоў зямлі і лесу. Вядзецца вялікая праца сумесна з Рабземлесам па ахове інтэрасаў батрацтва праз заключэнне труд-дагавораў.

3. Разьвіта сетка агульнае асветы для рабочых падрастаў, якія вучацца ў вячэрніх школах рабочай моладзі.

4. Зьдзяйсняецца фактычная перадача 1000 лепшых сяброў арганізацыі ў партыю.

5. Шырока пастаўлена ленінскае выхаванне ў арганізацыі, каб гэтым самым падрыхтаваць спадзейную зьмену бальшавікоў-ленінцаў.

6. Разварачваем шырока працу па сатаварыствам гарадзкіх ячэек з вясковымі і дапамозе апошнім у іх змаганьні за новую вёску.

7. Комсамол абвясціў паход у вёску. Закладваем ва ўсіх сельсаветах ячэйкі. Уцягваем у КСМ батрацкую, бядняцкую і лепшую частку сярэдняцкай моладзі. Узмацняем сувязь гораду й вёскі і разьвіваем дапамогу комсамольскага гораду комсамольскай вёсцы.

8. ЛКСМБ дабіўся адчынення 12 школ сялянскай моладзі, дзе вучацца будучы будаўнікі новай вёскі.

9. ЛКСМБ выгадаваў сабе 23-тысячную зьмену новых піонэраў імя т. Леніна.

10. Комсамол к шостаў гадавіне стаў адыграваць вялікую ролю грамадзка-політычнай арганізацыі, якая дапамагае партыі і савецкай уладзе ўзмацоўваць змычку рабочага з селянінам

11. ЛКСМБ даказаў сваю адданасьць старой партгвардыі ў часе партдыскусіі, рашуча выказаўшыся супроць усялякіх дробна-буржуазных ухілаў у справе **Ленінскага—бальшавіцкага алізінства.**

12. ЛКСМБ к моманту сваёй VI гадавіны аб'яднаў 19000 маладых рабочых і сялян Беларусі, якія йдуць па шляху **Комуністычнае партыі.**

Галоўнейшыя задачы на 7-ы год.

Чарговымі задачамі на 7-ы год працы будуць наступныя:

1. Пачатая праца па зьвязваньню адзінай Усебеларускай Комсамольскай Арганізацыі павінна будзе атрымаць свой канец у момант як самай гадавіны, так і ў далейшым разьвіцьці саюзу. Лёзунг моцнай адзінай і сцэмантаванай арганізацыі павінен знайсці сабе жывы водгук ва ўсіх арганізацыях Комсамолу Беларусі.

2. Пачаты паход комсамолу ў вёску трэба будзе настойчыва і рашуча працягваць і зьдзяйсняць у будучай працы саюзу на 7-ы год свайго існаваньня. Ленінскія пазыцыі ў вёсцы павінны быць замацаваны асноўнай практычнай працаю і вы-

хаваньнем вясковых сяброў арганізацыі. Пашырэнне саюзу будзе йсці галоўным чынам за кошт вёскі. Узросшыя культурныя запатрабаванні сялянскай комсамольскай моладзі, нашаму саюзу сумесна з партыяй прыдзецца задавальваць пры ўдзеле асветных органаў.

Уся гарадзкая гушча сяброў КСМ павінна будзе вывучыць быт вёскі і яе рэчарыстасць на падставе практычнае дапамогі ў працы і сувязі з вясковай ячэйкаю.

3. Пачатая праца па выхаванню з вясковага комсамольца добрага і прыкладнага гаспадара на сваёй гаспадарцы ў вёсцы, павінна з неаслабнай увагаю і энэргіяй працягвацца і ў будучым. Вёска заўсёды імкнецца ў сваёй працы за перадавікамі—аднавяскоўцамі. Такімі перадавікамі павінны стаць комсамольцы.

4. На 7-ым годзе трэба пачаць вялікую працу па падрыхтоўцы змены ў вёсцы. Для гэтага трэба закладваць і разьвіваць сетку атрадаў юных піонэраў у вёсцы. Гэтая праца цяпер павінна заняць не малое месца ў агульнай вясковай працы саюзу.

5 Грамадзкасьць вясковага комсамольца ў значнай ступені паднялася. Але гэтага яшчэ мала. Трэба, каб вясковы комсамалец быў актыўным удзельнікам у працы сельсавету, коопэратыву, камітэту ўзаемадапамогі і г. д. Узмацненне нізавага савецкага апарату павінна заняць у комсамола вялікую увагу.

6. Узятася ЛКСМБ сатаварыства з комсамолам Заходняй Беларусі і Літвы павінна быць узмацнена праз аказаньне практычнай дапамогі тымі магчымасцямі, якія мы маем, жывучы ў

Бяспрытульны—дзіце беларускай вуліцы.

свабоднай краіне. Кожны комсамалец павінен будзе зрабіць усё магчымае ў справе дапамогі па ўзмацаваньню братэрскага комсамолу Заходняй Беларусі і Літвы.

7. Тыя рабочыя падрусткі, якія яшчэ ня ўцягнуты ў ЛКСМБ, за 7-ы год трэба ўцягнуць. Наш лёзунг: „Да сёмай гадавіны ўся рабочая моладзь павінна ўвайсьці ў ЛКСМБ“, будзе здзейсьнены толькі пры дапамозе ўсёй рабочай часткі саюзу, якая можа для свайго станка апрацоўваць тую моладзь, якая стаіць па-за межамі нашага саюзу.

8. Ленінскае выхаваньне ў саюзе павінна абхапіць кожнага сябра саюзу. Няма ні аднаго комсамольца, які не займаецца ў гуртку нашай сыстэмы політвыхаваньня і які ня прымае ўдзелу ў той ці іншай грамадзкай арганізацыі, апрача кніжнай вучобы.

9. Комсамол павінен быць перадавым у шэрагах, якія павышаюць вытворчасць працы. Комсамалец самы сьвядомы і дысцыплінаваны рабочы на сваім прадпрыемстве.

10. Узмацаваньне сіл Чырвонай арміі і флёту мае істотнае значэньне і ва умовах мірнага пэрыоду. З гэтай прычыны, апрача адпраўленьня ў армію і флёт байцоў-комсамольцаў, трэба падняць вайсковую прапаганду і ўзмацніць шэфства ўнутры арганізацыі.

11. Зьмена комсамолу—юныя піонэры імя т. Леніна—павінна добра выхавацца ў патрэбным для нас напрамку. Гэтаму дапаможа болей паглыблены зьмест выхаваўчай працы.

12. Самае важнае месца ў працы ЛКСМБ на будучы час—гэта выхаваньне комсамольцаў у партыйным духу. У гэтым нам партыя павінна даць дапамогу і падтрыманьне. 7-я гадавіна ЛКСМБ пройдзе пад лёзунгамі: **ЛКСМБ за адзінства з Ленінскай партыяй. Комсамалец супроць дробна-буржуазных ухілаў ад Левінізму і рэвізый яго Левінізму.**

Вось асноўныя 12 задач, якія высоўваюцца ў прадстаячай працы саюзу на 7-ы год.

П. Трус

(Сябра „Маладняка“).

Пасьля буры.

Сьціхлі грывоты сярдзітыя,
Сэрца ня страшыць іх водгульле.
Дожджыкам буйным абмыты я
Сьмела вяслюю ў прывольле.

Тут, дзе раней бушавалі
Посьвісты буры віхрыстай,
Сёньня бунтарскія хвалі
Поўняць мяне агнявіста.

Грудзі наліты запалам,
Зірк абнімае бязьмежжа.
Мы спаранелае палім,
З ім былняговыя межы.

Гэй, арлянты, прастору!—
Нам ня схіліцца пад віхрам.
Мы па бурліваму мору—
Вольна з адвагаю віхрым.

Рокаты, гром навальніцы,
Гул завірухі—нічога!
Плытнікам нам ня спыніцца
З вірам жыцьця маладога.

Твар не хаваю ад ветру,
Хай расцалуе буяны!..
Веру—пальне над сусьветам
Бура на змроку ці рана.

Сьціхлі грывоты сярдзітыя,
Сэрца ня страшыць іх водгульле.
Дожджыкам буйным абмыты я
З песьняй вяслюю ў прывольле.

Комсамолка.

Каб я быў мастаком, я-б намаляваў вобраз комсамолкі. Я-б уліў у яго ўсю магутна-бурлівую моц маладога жыцця, я-б аздобіў яго характвам нябачаным, дзіўным.

Ён стаіць уваччу ў мяне гэты дзівосны вобраз—сымболь нязведаных радасцяй новага жыцця. Ён гарыць пекнатой няўмірушчай, ён маладосьцю задорнай, гульлівай брызгае з блакіту іскрыстых вачэй.

Бачу ў ім водблеск агністага сонца, бачу ў ім волю раздольна-шырокую, мора імкненняў адважных, глыбокіх. У далеч, у шыр, у адкрыты зарністы прасьцяг, каб усё агарнуць сваім буйным запалам, каб усё ажывіць, акрапіць жыватворчым дажджом красавання!..

А часам—

Бурным уздымам, віхурнай гражою сталіцца люстра блакіту. Тады здаецца, што ў гнеўным шале, у гримотах чорных, сярод маланак бліскуча-вострых устае вялізнай грамадай бурнай жывы Кастрычнік.

Тады—адвага, сталёвы гарт.

Тады—усё перамагчы! Усё!

Вінтоўку ў рукі! На бой!..

Пакуль зноў не развеюцца хмары, пакуль ня ўсьміхнецца ласкавае сонца. А тады—

Цвіце, красуе чырвань твару, з вачэй іскрыстых радасць льецца, расьце, бушуе жарам сонца, блішчыць наўкола новым сьветам.

Тады ў сьпевах, у забавах, у гульлівым карагодзе паміж працы крапатлівай граюць вочы маладосьцю, рунню сьвежай, срэбралістай. І зьвініць, зычыць няўпынна голас звонкі комсамольскі, голас тысяч, міліёнаў, дружным сьпевам, дзіўным хорам:

— Я—комсамолка! Мой бацька—Кастрычнік!..

Дык вось які-б я хацеў стварыць вобраз комсамолкі—сымболь нязведаных радасцяй новага жыцця.

Эх, каб я быў мастаком!..

Срэбра жыцьця.

I.

Рыжая барада трасецца, у бакі ходзіць ад дробнага сьмеху..

— Гы, гы!.. Вучыць. Дзьмухні, кажа, на агонь—пячы ня будзе. От, зараз як дзьмухну за такую раду галавешкаю ўрыла, дык навучыш... Гы, гы!..

І зморшчаны рогатам і гарачынёю адсоўваецца ад агню чырвоны, шырокі твар.

— Гэта ж не агонь, а твая, дзядзька, уласная барада: цябе гэтак смаліць...

— Гы, гы!..

Злаваць пробуе рыжы дзядзька, ды нічога ў яго ня выходзіць. Ізноў ён рагоча. І ўсе з ім. Дрыжыць ад сьмеху яснае ад агню кола на зямлі.

— Гы, гы, гы!..

Трашчыць агонь сухімі суччамі. То расьцэлецца нізка—прыпадзе к зямлі, то шыбане раскудлычанай галавой угору. Выхватвае з чорнага змроку чырвонае калясо дзядзькавага твару, разам з тварам—запэцканыя гразёю боты.

Збоку бясформеная куча—пераблытаныя ногі, рукі і галавы, паднятыя калені, шырокія сьпіны.

Горш яшчэ моршчыцца дзядзька, пхае чорным сукам у боты:

— Т-ты, э-э!.. Т-ты! Боты адцягні ад твару, а то ў нос дае. Распусьціў свой дзёгаць ці ворваль перад самым носам, хоць сякеру вешай... Чым ты іх мажаш, чорт цябе ведае, гэтыя свае шкрэбалы?!

Каля агню паднімаецца галава. Пара насьмешлівых вачэй колюць мякка рыжага дзядзьку. Зноў чуваць стрыманы сьмех. Узьнімаюцца ўгору калені й боты, паволі адпаўзаюць назад.

— Мікіта дзядзьку з ботаў у нос дух пусьціў!

— Сьвяты дух Мікіта распусьціў!

— Х-ха!

— Гы, гы!..

Між кустоў, баязьлівых, цёмна-дрыжачых, ходзіць рогат з дымам. Трасецца агонь, трасецца ноч. І здаецца ад рогату— пустадробнага.

Трашчаць косьці ў суставах.

— Не пацягайся так, дзядзька,—на кускі разарвешся!

— Эх-х-г-х!..

Голас у дзядзькі шурпаты:

— Мікіта, глянь ты, адно, на зары—за поўнач пераваліла?

— Пераваліла.

Вострым пахам махоркі цягне ад агню—клінок даўно брытай барады ўткнуўся ў зямлю, цыгарка—у жар.

— Г-гых!..

І трэснулі зноў косьці ў суставах.

Усхваціўся Мікіта, пашоў у кусты. Рыжы дзядзька за ім.

Абодва яны як-бы старшыя тут. Старшымі то іх ніхто ня ставіў, але вышла так, само зрабілася.

Бежанцы яны ўсе; дзесяць чалавек іх пры агні. Цэлы год яны разам. Тут яны тры тыдні блыталіся па прыгародных вёсках, касілі ў саўхозе атаву, жылі там у саломенай будцы за садам, пры рэчцы. А потым Мікіта з рыжым дзядзькам успомнілі пра леташнюю працу ў гэтым горадзе. І павялі ўсіх на знаёмае месца.

— Ды хіба вы, таварыш, нас ня памятаеце,—гаварыў Мікіта загадчыку работ на чыгуначнай станцыі,—мы-ж тут месяцаў два летась былі, тую, вунь, горку скопвалі.

— А хто вас ведае,—гаварыў той,—у мяне за год тысяча вас перавернецца. Што, я павінен памятаць кожнага ці што?!

— Ды як-жа нас забыць?—устаўляў слова дзядзька:—Мы-ж з Мікітам бадай-што адны ўсе шпалы па пуці паравозілі.

— З якім яшчэ Мікітам?

— Ну, а са мною,—весела абзываўся Мікіта, падступаючы бліжэй і тыкаючы пальцам сабе ў грудзі.

Уся яго высокая і тонкая фігура выяўляла ўпэўненасьць, што цяпер яго абавязкова прыпомняць.

— Колькі вас усіх?

— Дзесяць чалавек...

Цераз гадзіну яны сядзелі ў таварным вагоне і грызлі хлеб з гуркамі, а к вечару зацягнуў іх паравік за дзесяць вёрст, на паўстанак. Вагон і астаўся ім прытулкам.

Кожную раніцу прывозілі ім некалькі вагонаў пяску і днём высыпалі яны яго на дарогу. А сягонья падвязьлі іх бліжэй к гораду, вёрст на пяць. Маленькі паравічок—„Кукушка“ сьмешна фыркнуў, засьвістаў нешта баявое і ўцёк у горад, зацягнуўшы за сабою іх вагон. І яны асталіся ў кустох, у дашчанай будцы.

Заўтра яны зробяць апошнюю працу і тады завязуць іх куды-небудзь іначай. Яны прывыклі к новым мясцом, і куды іх не завязуць—ім усё роўна, цікава нават новае ўбачыць.

II.

Абшар зямлі—як мора, змрок і сьвет—як хвалі.

Дзень ідзе.

Паўзе з празрыстага поля.

За пяць вёрст—горад сонна абазваўся новаму дню. Зазваніла нешта жалезам і абарвалася, крыкнуў нехта хрыпла, сіплым стукам кінуўся раптам угору і ўпаў.

Дрэмлюць кусты, тлее вуголье. Агонь пацягаецца ў перадсьмертнай млосьці, патухне і блісьне, патухне і блісьне. У кустох сьмяецца вада ранешнім сьмехам:

— Люг-бр-люг-бр...

Тухне агонь і дрэмлюць людзі.

Мікіце ня сьпіцца.

Шырокаплечая жыкетка яго рудзее сукном на граніцы кустоў і поля, пры цёмных рэйках дарогі. Гульліва памахваецца ў руцэ дубец бярозы. Глядзяць вочы цераз шэрань зямлі...

Апошняя праца і новае месца!

Нешта ёсьць у слабым адсьвеце новага дню, у няроўным абрысе гораду, за полем, у вострым паху асеньняга імху ў кустох,—што прашло скрозь нутро ў Мікіты, адагнала ад яго сон і зьвязалася з гэтым.

Новае месца!

Цямнеюць на сьветла-жоўтай істужцы дарогі рэйкі, пашлі яны ў новае месца. Прападаюць яны на граніцы зямлі і неба. Там чуць відзен узгорак, і здаецца, стаўшы на яго, убачыш усю зямлю.

Некалі, даўно, прырос быў моцна Мікіта к паласе зямлі і к аднэй хаце. Як адарвалі яго ад гэтага—быў ён як скованы, адчуваў тое моцнае, што скавала, прыкавала яго. Раскавалі Мікіту час, новыя месцы, варункі жыцьця... Недзе далёка прапала для Мікіты паласа зямлі, і старая ўласная хата, зьявілася ў яго да гэтага абьякасьць. І часта, несьвядома для яго самога, зьяўляецца ў Мікіты прагнае жаданьне моцна прыпасьці да ўсяго таго, што ёсьць на зямлі, напоўніць усю зямлю істотаю сваёю, абхваціць усіх сваёю радасьцю існаваньня, усім сказаць аб ёй.

На кожным кроку зямлі ў жыцьці радасьць. Уваходзіць у Мікітавы грудзі пах сырое зямлі, прэлай ад імху ў кустох, золата падгніўшага лісьця.

Пранізаў пах Мікіту вясёлаю думкаю аб працы каля сырога пяску ў сонечны дзень.

Несьвядома для яго, недзе далей за думкаю, закалацілася ў ім нешта вялікае, глыбокае, падняло яго ўсю істоту над зямлёй, напоўніла вясёласьцю сьвядомасьць аб жыцьці.

Вольнаму чалавеку лёгка на зямлі!..

Сонны голас шурпата паўзе з-пад вогнішча праз кусты ў густую раніцу:

— Г-гэ, Мікіт-та-а!.. Дзе ты?!

Круглым каменем падаюць крокі, шморгаюцца па зямлі.

Разам з Мікітам вырастае шырокая фігура рыжага дзядзькі.

Трэ каравыя рукі ад нецярплівасьці дзядзька:

— Гых-ты! Апошняя праца...

Лазяць па кустох галасы:

— Уставай, ты, гэ-э!..

— Паднімайся, Кірыла!

— „Уставай, падымайся, рабочы народ!..“

Песьня прарвала ціш раніцы, мотыў заскакаў над палян-кай, растаў у сырасьці.

III.

І вось няма ўжо нічога: стала зямля шэрай лапінай і ўцякае, стала неба імглою залатога сьвету і сыплецца—прападае, сыплецца—прападае. Усё некуды гіне. Ёсьць, астаецца й шырыцца-расьце рух цела, мокрая гарачыня ў ім і ў вачох—залатыя дарогі пяску з вагонаў. Скочваюцца гэтыя дарогі ручанамі ўніз, захвацілі толькі сабой чалавечыя вочы і адны, адны ўвашлі ў іх людзі...

Людзі ў працы, поўны ёю.

На пярэднім вагоне дзядзькава барада зьлілася з золатам пяску, адзначае грудзі ад яго задзёртая ўгору камізэлька. За дзядзькам шыбка ходзяць вострыя Мікітавы плечы. На поўных вагонах—голавы й рукі, голавы й рукі—мятусяцца і ўзьлятаюць. Срэбра лапатаў—як сава на чырвані неба.

Галасы—як дзіцячая гульня:

— Ух!..

— Сы-с-сып!..

— Яшчэ раз, гоп!..

— Ш-шух. Хватай дошку ўверх!..

— Ух!..

Дзядзька рад. Адарваўшыся ад пяску, азірае ён ружовую асеньнюю раніцу і людзей. Раніца—гулка-пустая, далёка-звонкая; людзі—сьмешна-вёрткія, поўны дзяціным свавольлем.

Насьмешліва кладзе дзядзька руку на вочы, узіраецца ў задні вагон:

— Го-го, Кірыла, бяры, бяры-ы!..

— Бяру-у!..—далятае голас здалёк.

Пусьдеюць вагоны, саскакваюць людзі на зямлю. Задні вагон грануў іржавую песьню калёсамі: пхнулі яго па рэйках гуртом хлопцы...

З гораду чуваць звон і бразганьне. Загрымела жалезам за мостам, ухнула і пракацілася па бакавой пуціне.

Кірылаў голас ня мог дагнаць:

— Скоры пашоў!..

І толькі задні вагон цягніку зяленьню сьцяны бліснуў за гарой.

Нявіннай шуткай, насьмешліва, плывуць галасы:

— Хватай, дзядзька, бараду ў жменю ды давай—дагонім!..

— Ня слухай, не хватай бараду ў жменю—пальцы асмаліш!

— Язык высунь—скарэй дагоніш!

Ходзіць крык са сьмехам над зычнай зямлёй...

І раптам прапала буйная вясёласьць...

Апусьцелі вагоны, адышлі людзі ў кусты.

„Новага месца“ чакаюць...

Зноў трашчыць агонь, шыпіць на ім сала. Дым ядлаўцу кінуўся раптоўна за куст, вецер рвануўся і схмурніў дзень.

Думкі ў дзядзькі—як вада ў ціхай рэчцы:

„Вось тут я, на гэтым кавалку зямлі—дома, у другім месцы буду вечарам—і там буду дома. Нічога ў мяне няма, што-б прыкавала мяне к аднаму, малому кавалку зямлі“.

І недзе, у пачуцьцёх, несьвядома для думкі, зьяўляецца:

— Значыць, усё, што на зямлі, мне роднае...

Мікіта задрамаў у дашчанай будцы.

Хлопцы гудуць галасамі.

Вецер вужакай прапоўз па зямлі, зноў разганяць стаў хмары.

Наодшыбі ад усіх, сьпіною ў ядлаўцовы куст—Кірыла ўпёрся, повен радасна-вясёлай думкі-журбы. Вочы яго шырокія, увашлі проста ў поле. За пацягнуўшым іржышчам, на гары—горад, праткнуў неба камямі-трубамі, вышкамі, зацягнуў яго густым дымам вугольным.

— Ці гэта дым, ці хмары,—думае Кірыла і ня думае, а адчувае.

Вецер сушыць на Кірыле пот, а вочы—на гары.

Чуваць чуць-чуць з гораду звонкі гул, пры горадзе на полі калышыцца нешта шэрае. Чуваць, як гранула песьня. Раптам апусьцілася, прыпала к зямлі.

— Тр-р-рах!

І толькі дымок сіняй пялёнкай закалыхаўся, ды зноў бліснулі штыкі.

Горад мацней гудзе, калоціцца ўжо песьняй, музыкай кіпучага жыцьця.

Кірыла апусьціў круглыя вочы, шапку ссунуў набок.
Напявае журботна-весела:

Пад гарою й на гары,
Таўкуць кашу камары...

Усё нутро ў Кірылы сьпявае.

Радасны вецер асьцярожна бярэ песьню, пераносіць за кусты, на цёмнае іржышча і разьвявае ў прасторы...

І ўзяло нешта Кірылу за сэрца.

Голас у яго звонкі, малады, чуваць далёка:

— Вось каб гармоню сюды, эх, ты ёст іх маліна!..

Лахматыя голавы падняліся пры агні. Мікіта, сонны, вылез з будкі.

— Гармоню куплю, абавязкова, — сьпее ў Кірылы думка, па дарозе к агню.

Дзядзька дзеліць пры агні печанае сала, трасе рыжай барадою...

Вецер перамог: хмары сышлі, і неба гульліва плюнула асеньнай зямлі золатам сьвету.

IV.

— Гэй, зьбірайся ў горад, праца на станцыі будзе!..

Сьвісток паравіка пабудзіў сонных, голас падняў на ногі.
Лезлі ў вагон, сонна пацягваючыся яшчэ.

Дзень гас.

Стары, растрыбушаны вагон не пасьпяваў бегчы за жартаўлівым паравіком. І стагнаў іржавымі калёсамі і дном скрыпучую песьню-крык:

— Пачакай, пачакай!..

Быў гульлівы настрой у людзей у вагоне.

За пяць хвілін—пяць вёрст.

Горад.

Горад у вячэрнім змроку: запальваюцца агні, гудзе людзкі муравейнік. На станцыі бразгае жалеза, шыпіць і клякоча пара. Далей—гусьцей запойнілі змрочнае неба дымам трубы-каміны. Сухая восень вечарам ухмыльнулася гораду.

І думае Мікіта:

— Эх, зямля! эх, горад! Жыцьцё ты маё вольнае. Сягоньня я тут, заўтра я там. Абшар ты мой вольны зямлі. Радасьць людзкога жыцьця, бясконцае захапленне існаваньня.

На станцыі будынку глядзяць сур'ёзна. Міма іх калышыцца ў паветры цёмнаю чырванню нешта шырокае. Гарохам сыплюцца дзеці; зьвіняць песьняй:

„Жура-жура-журавель!..“

Малы ззаду астаўся, выбіўся з радоў, у дзіцячым захап-
леньні забыў усё і бясконца цягне, порстка і па дзіцячаму
няроўна:

— Зюра-зюра-зюра-зюра-зюра...

Раптам змяла песьню капэля духавой музыкі...

Горад жыве і звоніць...

Эх, ты, радасьць людзкая!

Эх, жыцьцё—бяскрайныя хвалі ў душна-гарачы дзень!..

... Жалезны звон гораду ўздываецца вышэй заводзкага
дыму й падае на прастору вячэрняй зямлі...

30 лістапада 1924 г. г. Менск.

Н. Чарнушэвіч.

(Сябра „Маладняка“).

Рабочы.

(З поэмы „Комсамолка“).

Толькі раніца ў вокны пужліва
Сонным вокам сваім зазірне,
На завод я сьпяшаю рухліва,
Дзе варстат чакае мяне.

Чуеш, гудок ва ўсё горла рагоча,
Падганяе запозьнены дзень.
То мяне кліча ён на работу,
Для мяне з дыму ўбраньне адзеў.

Яго сын я, з маленства ім выхаван,
У дні сіроцтва мяне ён прыгрэў...
Калі нудзіла сэрца па выгане,
Яго лашчыў машынавы сьпеў.

З кожным ўзмахам па каленай сталі
У мае жылы ўліваўся гарт,
А ўспаміны-ж, як воск, ў сэрцы таялі,
І зьнікала аб вёсцы туга.

Толькі ў час, калі гучна заграе
У небе першы вясновы гром,
Тады прад вачыма ўспльваюць
Абразы калісь родных бароў.

А чаму? бо глыбокія раны
Асталіся з маленства ў душы,
Бо жыцьця майго сумнае раньне
Біч старога моцна прышыб.

* * *

Помню... вёска ў вясну мяне выгнала,
Як зямліцай закрылі бацькоў.
Помню, толькі сабакі ўсьлед вылі мне,
Першы гром рэзаў неба наўкол.

Мяне вабіла рунь зялёная,
Лес і луг шапацелі— „Ня йдзі“,
Але доля заклята-шалёная
Падганяла далей ўсё бяз літасьці.

Плечы рэзала зрэбная торба,
Сэрца плакала жытняй журбой..
Толькі неба дажджом яму ўторыла,
Да „вярніся“ гучэў сівы бор.

Але ўперад нясьлі мяне вочы..
Скора горад прад імі разьлёг,
І гудок пасья дзённай работы
Прагучэў мне пра новы лёс.

* * *

З таго часу я сын заводу,
Ўжо ня кліча мяне больш лес.
Пакахаў я машын карагоды
І гамонку вады у катле.

Замеет—звону касы на мурогах,
Паравік мне аб волі сапе,
А тугу па вясковых разлогах
Зьвеяў з дымам работнічы сьпеў.

Ці-ж магу я ужо растацца,
З чым злучыўся ў адзіны спарыш;
Ці-ж магу, калі пасы варстата
Сталі роднымі з даўняй пары?

Не, ня кіну вас, дымныя трубы,
Не, я вёсцы ўжо больш ня сын.
Яе госьцем я толькі магу быць,
Каб прывет занясьці ад машын.

А. Бабарэка.

Юркава ноч.

(З аповесці „*Мяцежным шляхам*“).

I.

Спакойным і разьмераным крокам, як і шмат вякоў да гэтай пары, ступала па гальлі буралому на землю ноч. Як чорная пава, яна з высокаўзьянтаю галавою ішла на зямныя прасторы, каб раскінуць па іхніх горах і далінах сваё соннае царства з усімі гожасьцямі цёмных завулкаў і вялікіх дарог.

А поруч з ёю ад пушчы, што бае казкі палём несканчоныя, ішоў шпаркім крокам, як цень таго дню, што мае нарадзіцца, хлапчына. Якая задума твар зрабіла яго суровым, гэта палём яшчэ ня ўціям было. Толькі чулі яны сваімі здратованымі грудзьмі, як цьвёрда й рашуча адбіваў тахты хлапчына сваім поступам.

Не шапталіся яшчэ між сабой каласы залацістыя, што дарогі жыцьця пераблытаны. Ня дзівіліся й палі раньняю вясною, пераносячы хлапчыну ад пушчы шумлівай да шэрае вёскі ночкай атуленай.

Разам у вёску прышлі і ноч і хлапчына.

Яна паважна расьселася над хатамі, а ён стаіўся на пругмені ля адрынкі.

Брахаў сабака на другім канцы вёскі. Прабіваўся агонь на вуліцу з цімохавай хаты. І ціха хрумзалі каровы апошнія статкі ў хляве Трахіма. А над рэштаю панавала ціш і цемень.

Хлапчына, як матыль на агонь, перабег агародамі на цімохаў пругмень. Ля гумна коні чорныя цуглямі бразгаюць. Частуюцца сенам мурожным. Відаць, госьці ў Цімоха, ды ня тэйшыя.

Паўз хлявы хлапчына да хаты блізіцца. На дварэ ціша, а па шыбах агонь палясквае. Зірнуў адным вокам на агонь праз вакно, а там белыя госьці ля „бусла“, за сталом увіхаюцца.

Адскочыў хлапчына. Момант думкі, і ён ужо ў судачках у сьцену польную сьцішна пастуквае.

Здагадаўся дзьверы, мерны стук пачулі і рыпнулі адказам прыцішаным.

Бяз шапкі постаць з сяней высунулася.

— Зьмітрок, ты?!—Хлапчына словы глуха пырскае.

— Гэта Юрка?—постаць бяз шапкі ў цемень апытвае.

І здрыганулася ночка чорная, аж падскочыла і грузьней на хаты гарбатыя навалілася.

— Чаго белыя ў вас балююць?.. Чаго наехалі...

— Ня ведаю, нічога ня кажуць. З гораду нечага...

— Ну, дык вось, хочаш сам гаспадаром быць?

— Чаму не, ужо даўно абрыдзела мне гэтай скуле ліхой пакарацца.

— Дык слухай—табе задача. Да іх падсябравацца, выведць, чаго прыехалі,—і калі каго трэсьці, то ты падкажы ім на Захарку. Няхай з яго пачынаюць... Разумееш? Ды добра прыслухоўвайся, што ім твой гаспадар нагаворвае. Вось і будзеш гаспадаром. Зробіш?..

Юрка так цьвёрда казаў, што Зьмітрок ня мог адмовіцца. Быць гаспадаром для Зьмітрака—гэта было найвышэйшым сэнсам жыцьця. З чужое, да на сваю гаспадарку ўзьбіцца—за гэта Зьмітрок гатоў быў і ў агонь, і ў вадзі пайсьці. Ён і цяпер ня зусім разумее Юрку, але яму верыў, як свайму роднаму бацьку, хоць Юрка быў шмат малодшы за Зьмітрака. Адно слова „будзеш гаспадаром“, і Зьмітрок на ўсё згодзен, больш ні пра што не распытвае.

— Ля коняй з іх нікога няма?—спытаў яшчэ Юрка.

— Не, усе ў хаце. Жалапаюць, братка, як воду гэты самагон.

— Дык ведай-жа, што табе трэба рабіць, каб быць гаспадаром.

І Юрка зьнік у цемені за вугламі.

II.

Коні, як коні. Яны спакойна хрумалі мурожнае сена ў Цімоха. І каго вазіць на сваіх сьпінах—ніколі не задумляліся. Вазілі белых ожэлкаў, але калі падышоў да іх Юрка і ўзяў іх за аброці, яны паслушна пашлі і за ім. Ці іх гэта справа, аб чым замышляе малады дзяцюк. І ў добрым, і ў ліхім яны заўсёды гатовы служыць усякаму. Перавёў іх Юрка ў канец вёскі, прывязаў на агародзе Трахіма, яны й стаяць.

А тымчасам Юрка доўга не марудзіць, не раздумлівае. Скончыў к Захарку, скончыў да Антося, сказаў, каб клікнулі Рыгора, Піліпа і Цішку. І вось, за гародамі, пад апонаю ўсё гэтай-жа соннай ночы нарада.

Ня было калі доўга радзіцца. Хлопцы ўсе—адна душа. Адразу пастанова: гасьцей у Захаркі накрыць, разьдзець, самім уабрацца ў іх адзеньне, у іх дакумэнты і зброю, а іх завесьці ў гміну і здаць, як бандытаў.

— Згода, хлопцы?

— Згода,— як адзін гукнулі хлопцы, а Піліп (не дарма кажуць, як Піліп з канпель) „Паўстань“... нават зацягнуў. Юрка яго апыніў.

— Чакай, не забывайся. Яшчэ ёсць важная справа. У гміне, хлопцы, ніхто ні зыку. Я адзін буду „польшчыць“. А з гміны яшчэ заедзем да пана Ядкоўскага і возьмем крыху спажывы ў лес. Там ужо шмат хлопцаў сабралася.

— Мы таксама пойдзем у лес.

— Не, вы павінны быць яшчэ ў вёсцы. Вас жа ня ведаюць. А прыдзе час—я скажу. Вось яшчэ толькі што. Ты, Рыгор, распытаеш у Зьмітрака, што яго гаспадар нагаварваў сваім гасьцём. А ты, Антось, заўтра сходзіш у Крушнікі, возьмеш там газэты і адозвы і выклееш іх у сваёй вёсцы. Я з сабою крыху прынёс, дык гэтыя трэба выклеіць у гміне. Гэта зробіш ты, Піліп, сядзень-ж, як павязём тых. На. І будзьце, хлопцы, напатагове. Зараз—к хаце Захаркі. Толькі-ж спрытнымі быць. А расправімся лёгка, яны ўсе чацьвёра п'яныя. Цішка, ты там распарадкуй усё, як сьлед. А я скокну да Зьмітрака.

І зашурчэлі пругмені прыцішнымі зыкамі, як той водгалас далёкі блізкага і новага жыцця—гульні.

На канцы вёскі зноў забрахаў сабакі, такая іх ужо ўрода: есці хлеб толькі з брахні.

III.²

Юрка не дабег да Цімохавай хаты. Ля Нічыпара да яго вуха данесьліся польскія галасы і бліснуў электрычны ліхтарык. Юрка стаіўся за вуглом і бачыў, як пяць постацей сунулася па вуліцы ў цемні вясковае ночы. Зьмітрок ішоў наперадзе. „Госьці“ хрысьцілі лаянкаю направа й налева гразь і каменні, што не саступалі з дарогі такім паважаным паном.

Юрка назад абабег агародамі. Хлопцы былі ўжо ўсе ля Захаркавай хаты. У самой хаце нікога ўжо ня было. Каб не перапалохаць жонку і дзяцей, Захарка іх выправіў да Рыгора.

— Ідуць ужо,—шалнуў Юрка Рыгору, які прытаіўся ля хлявушка.—Перадай усім. Я буду ў хаце гаспадаром і вадзіцьму іх па каморах. Як забразгаю ключамі—тагды на падмогу.

І ціха на момант. Хата быццам сьпіць. Усё замкнена, як сьлед. Ноч таксама хоча спаць і злуецца, што поруць яе электрычным сьветам ды гукамі людзкімі.

— Ну ідзі, курва твая маць,—пачулася ў цемні.

— Паночкі, дык вот дзе-ж Захаркава хата,—казаў Зьмітрок, ня хочучы йсьці на двор.—Ды ён-жа мяне тагды заб'е, пусьцеце ўжо мяне.

І зноў тая-ж лаянка, а прыклад падштурхануў Зьмітрака ісьці на двор.

— За што-ж вы б'яцеся, каб вас пярун пабіў,—ня вытрываў Зьмітрок.

„Госьці“ забарабанілі ў вокны.

— Адчыняй.

Юрка не сьпяшаючыся глянуў у вакно сьпяраша, потым, воскаючыся, пачаў адчыняць дзьверы ў сенцах.

Электрычны літарык, як праз лейку, пырснуў у вочы Юрку сьвятлом. Зьмітрок юркнуў назад. „Госьці“ падаліся напярод.

— Давай карабіны, пся крэў.

— Паночки, якія карабіны, шукайце самі. Ніколі ня было. Мой і тата іх ня меў.

— Адчыняй камору.

Юрка, пераконваючы, што ніякіх карабінаў няма, адмыкае камору.

Гурмам кідаюцца „госьці“ да куфэркаў.

— А тут што, бальшавікоў пахаваў. Адчыняй.

— Паночки, ды тут палотны. А ключы ў мамы, яе няма дома. Яшчэ надоечы паехала да сваякоў.

— О, ты яшчэ размавяць.

І штык пачаў шчапаць века куфэрка.

Юрка ўпрашвае. Але просьбы, што гарох ад сьценкі адлятаюць. Разламалі. Наверсе палотны. Ляцць усё на землю.

— Бяры.

— Ды ці-ж гэта бальшавікі.

І Юрка, крыкнуўшы „хлопцы“ трахнуў ключамі па літарыку.

Зрабілася страшэнная цемь.

Хлопцы з крыкам, быццам іх тут сотня, рынуліся ў камору пад ногі „гасьцём“.

Юрка, зьмяніўшы голас на польскі лад, крыкнуў:

— Жудай карабіны, рэнцы до гуры.

Пачалася валька. Кулакі пашлі гуляць ува ўсю. Не разбіралі—свой ці чужы.

— А ліха-ж тваёй матары, як-жа ты заехаў,—крычаў

Піліп і поўзаў ужо па зямлі. Пад оўкі папаўся карабін. Мігнулася думка—і ён пачаў шарыцца пад нагамі: знашоў яшчэ адзін.

— Палі агонь,—зноў крычаў ён.

Юрка выбег у сенцы і замкнуў дзьверы.

— Хлопцы сюды. Колькі карабінаў?

— У мяне два.

— У мяне адзін.

— І ў мяне адзін.

— Кончана. Захар палі лямпу,—камандаваў Юрка.

Зрабілася відно. Хлопцы панастаўлялі карабіны.

— Выходзь,—загадаваў Юрка.

З каморы адзін за адным, як мокрыя куры, вылазілі памятыя „ожэлкі“. Юрка далей камандаваў.

Праз момант усё было скончана. Юрка, Піліп, Рыгор і Антошь былі ў жаўнерскай адзежы. Захарка запрагаў каня.

Ноч трывожна гойдалася над Захаркавым дваром, збіралася ўжо ўцякаць, не аглядаючыся.

IV.

Грукалі калёсы па вуліцы. Тупалі коні пад новымі сядакмі. Не сьвяціла ўжо з хаты Зьмітровага гаспадара. Сам Зьмітрок утаіўся ў запечку і баяўся нават тхнуць. А гаспадар гэтай вёскі, солтыс, сядзеў ля вакна і пазіраў на вуліцу.

Юрка, праяжджаючы паўз яго хату, завярнуў к яму на двор, пастукаў у вакно і на польскі лад загадаў:

— Заўтра прыдзеш да гміны, пся крэў. Бандытаў тут хаваеш.

І галопам хлопцы вывезьлі „гасьцей“ з шэрай вёскі.

* * *

На заўтра ўся вёска на ногі ўзнялася.

Адны казалі, што палякі на палякоў напалі, другія, што канчына сьвету надыходзіць, усяк казалі і трэція.

Захарка-ж гэтак апавядаў пра здарэньне.

— Уварваліся сярод ночы некіх чатырох палякоў—а мо' і не палякі яны, толькі-ж былі ў польскай адзежы—і давай куфры ламаць. Толькі гэта адзін зламалі, аж тут, дзякуй яму, Зьмітрок палякоў навёў ад солтыса. Вось тут і пачалася бойка. Усе вокны мне павымалочвалі. Але нарэсьці гэтыя, што ад солтыса прышлі, павязалі тых, што зламалі куфар і павезьлі ў гміну. Нават мяне самога прымусілі ехаць у хурманкі. І так штодзень ганяюць, каб з іх кішкі выгнала, а тут такая трасяніна.

Хлопцы былі ўсе дома, апроч Юркі, які згінуў з вёскі яшчэ з мінулае восені. Ніхто ня мог зразумець, што тут парабілася. Солтыс баяўся йсьці ў воласьць і ўжо збіраўся ўцякаць у лес. Зьмітрок маўчаў, як вады ў рот набраўшы.

Усе нечага чакалі нязвычайна.

І толькі Піліп усё дзяўкаў:

— Пара, мужчыны, за розум брацца.

Мужчыны ківалі галавою і ўспаміналі:

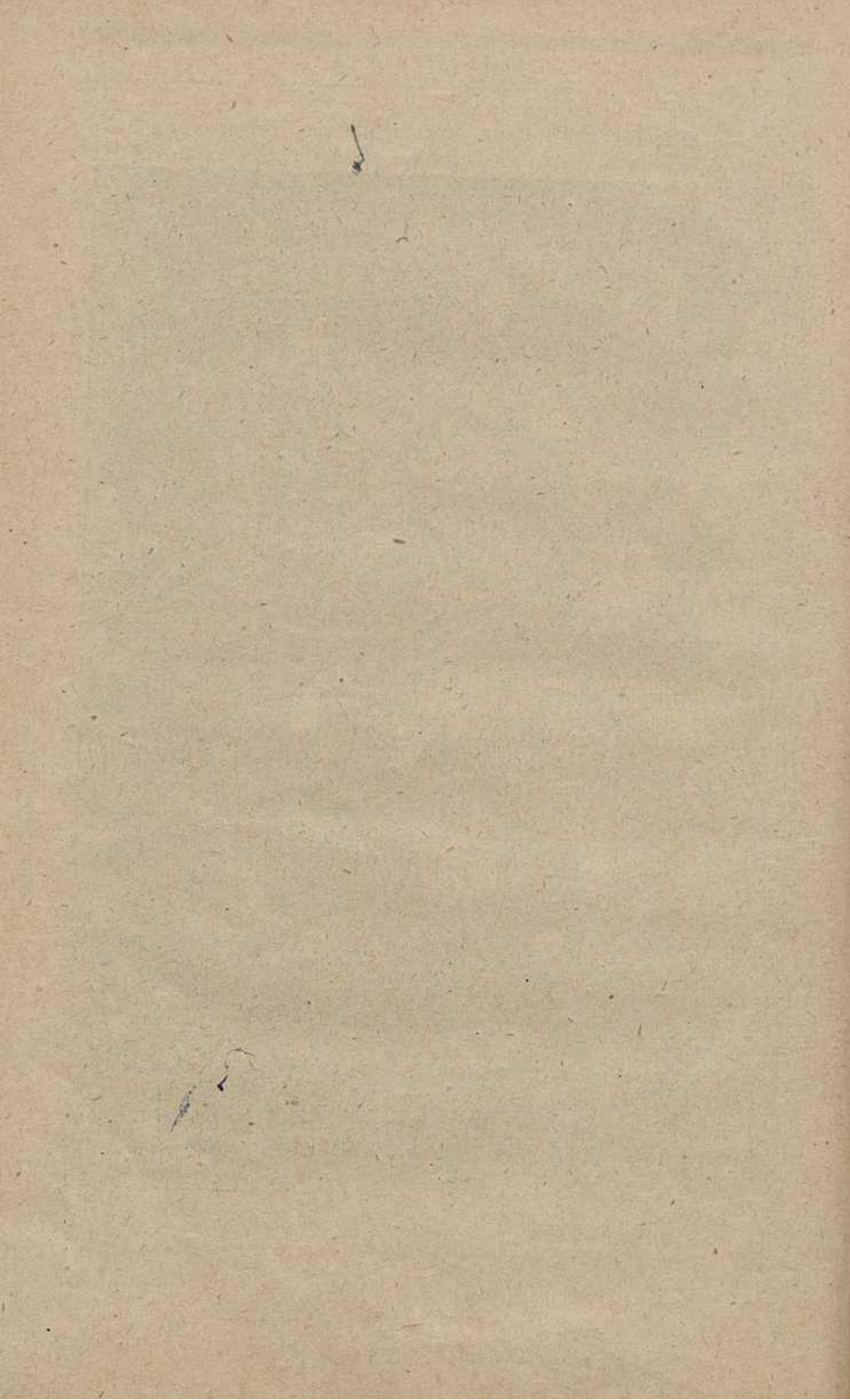
— Дзе гэта наш Юрка-комсамалец. Ён-бы сказаў, што рабіць, як ад гэтай погані адкарскацца.

А наводдалі шумела пушча звонкім голасам, баяла казкі палём несканчоныя.

Ініціативна група, яка заснавала «Молодик».

„Маладняк“.

(Замест дэкларацыі).

„Маладняк“ — гэта ўсебеларускае аб'яднаньне поэтаў і пісьменьнікаў, якія згуртаваліся дзеля таго, каб ідэі матар'ялізму, марксызму і ленінізму ажыццэвіць у беларускай мастацкай творчасці.

Мы зарунелі на беларускіх загонах, узораных плугам Кастрычнікавай рэвалюцыі. Расьцем мы ў пару пераходную да камунізму—пару дыктатуры пролетарыяту. Гэта пара вызначаецца сваёй асабістай культураю, якая складаецца са спадчыны культурных дасягненьняў папярэдніх вякоў і новых галін будучай культуры, культуры камуністычнага ладу грамадства. Мы—маладняк гэтых новых усходаў і разрастаемся на загонах беларускай мастацкай творчасці, выціскаючы ўвесь чэмер і палын, што аддае затхласьцю мінулага.

Наша заданьне — з асноў сягоньнешняга жыцця вылучыць асновы заўтрашняга і апрануць іх у вопратку мастацкай творчасці, штодзённы вопыт рабочых і сялян—будаўнікоў новага сьвету—ажыццэвіць у мастацкіх праўдзівых вобразах. Мы—маладняк новага зместу мастацкай творчасці.

Шлях дасягненьня вызначаных мэтаў—шлях калектыўны. Калектыўная праца—вось рухаўнік нашага сёньнешняга росту. Індывідуальны вопыт у рамках калектыўнай працы—вось змест нашага росту. Выкоўваньне новых форм мастацкай творчасці, адпавядаючых новаму зместу,—гэта наш вопыт.

Асноваю нашай мастацкай формы, у якой мы ажыццяўляем нашы ідэі, зьяўляецца мастацка-праўдзівы вобраз, аб'ектыўна адпавядаючы рэальнасьці. На розныя сучасныя мастацка-формальныя напрамкі ў літаратуры мы глядзім, як на тэхніку мастацкай творчасці. Наш асноўны прынцып: форма павінна адпавядаць зместу, выкладаньне—тэме. Мы—маладняк і формальнай стараны мастацкай творчасці.

Усебеларускае аб'яднаньне поэтаў
і пісьменьнікаў „Маладняк“.

Н. Чарнушэвіч.

Алесь Гурло, як поэта і грамадзянін.

(Да 15-гадовага юбілею яго літаратурнай чыннасці).

15 студзеня 1925 г. беларускае грамадзянства святакуе пятнаццацігадовы юбілей свайго поэты Алеся Гурлы.

Пятнаццаць год—шлях вялікі, і зроблена шмат. Аднак да апошняга часу наша крытыка ніводным словам ня выказалася аб творчасці юбіляра. Першым, хто ўсебакова спрабаваў ацаніць творчасць поэты, быў З. Жылуновіч. У 3 (11) нумары часопісі „Полымя“ разбору лірыкі Гурло прысьвечан вялікі яго артыкул „У надзеях над прасторами“.

Наколькі ўдалося т. Жылуновічу сапраўдна ацаніць творчасць Гурлы, пакажа далейшае. Ва ўсякім разе поўнасьцю з думкамі Жылуновіча згадзіцца нельга. У сваім невялікім аглядзе жыцця і творчасці Гурлы я адзначу тыя месцы, дзе, на маю думку, папярэдні крытык адышоў ад сапраўднасьці і гэтым самым, бязумоўна, зьнізіў праўдзівае значэньне нашага поэты і яго творчасці.

Кожны поэта зьяўляецца ня толькі прадстаўніком сваёй эпохі і яе соцыяльна-эканамічных адносін, што яшчэ да Маркса прызнаў францускі буржуазны філёзоф-гісторык Іпаліт Тэн, але і сынам сваёй клясы, выхаваўцам яе ідэолёгіі ад чужога для данай клясы ўплыву.

Для марксыстага такое ўяўленьне твару поэты зьяўляецца аксыюмай, не патрабуючай асабістых тлумачэньняў. Зразумела, што ў пастаяннай барацьбе клясы, поэта, як асоба з большым багацьцем чуласьці, чым звычайны сярэдні чалавек, стаіць пастаянна ў першых шэрагах сваёй клясы. Пункт погляду клясы, з якою поэта цесна зьвязаны, робіць вялічэзны ўплыў на той ці іншы яго соцыяльны ўхіл.

Але часамі наглядаецца, што клясавая самасьведомасьць, разуменьне таго, хто ён, куды і з кім ідзе, выкрышталізоўваецца ня зразу. Часамі праходзяць гады, а то і дзесяцігодзьдзі, а поэта ўсё стаіць на раздарожжы, пакуль што-небудзь гостра-стыійнае не паказвае яму сапраўднага напрамку.

Такое зьявішча ёсьць бязумоўна чымсь-та выключным мае свае асабістыя прычыны ў адносінах кожнага з такіх по-

этаў. У расійскай найноўшай літаратуры такім поэтам-раздарожнікам зьяўляецца Валеры Брусаў, які за сваю 25-гадовую літаратурную чыннасць прашоў ухабісты шлях ад служэньня „чыстаму мастацтву“ да апьявання пролетарскай рэвалюцыі і нават да камуністычнай партыі. Прыкладам такога поэты-раздарожніка ў нас зьяўляецца Алесь Гурло, які амаль што праз 12 год сваёй літаратурнай дзейнасці ня мог адшукаць пэўнага напрамку для сваёй ліры і толькі прыблізна з 1921 году ўявіў сабе сваё сапраўднае месца, звязаўшы свой шлях з шляхам рэвалюцыі і пролетарыяту, „амаладзіўся“, як кажуць, шуткуючы, яго старыя таварышы-нашаніўцы, г. зн. стаў маладнякоўцам—першым маладнякоўцам з старое нашаніўскае пляяды.

Прычыны, прымусіўшыя расійскага поэту Брусава і нашага песьняра Гурло таптацца столькі часу на адным месцы, як і самыя шляхі, па якіх прышлі гэтых два, зусім непадобных у іншых адносінах поэты ў стан пролетарыяту, бязумоўна былі розныя. Брусаў, як выхадзец з буржуазнага стану, з самага пачатку 900 гадоў і аж да імперыялістычнай вайны 1914 г. імкнецца стварыць новую поэзію, адпавядаючую патрэбам буржуазнай клясы. Брусаў праз увесь гэты час зьяўляецца аполітычным, Брусаў—чыстакроўны індывідуалісты і эстэт.

Але ў гэтых адносінах глыбока розніцца ад яго Гурло. Пэета Гурло—сын селяніна (з мяст. Капыля на Случчыне). Чары роднай капыльскай прыроды, да якое так блізка стаяў Гурло, з малых дзён зрабілі яго чулым да характава, простыя матчыны сьпевы навучылі яго з маленства пакахаць сваю бацькаўшчыну, пакахаць простую мову матчынай песьні. Усё-ж гэтае разам бязумоўна зрабіла вялічэзны ўплыў на разьвіцьцё яго пяснярскага таленту.

Аднак, апошні выяўляецца толькі з 1905 г., калі падзьмуў першы подых рэвалюцыі. Малады ў той час хлопчык Алесь захапляецца рэвалюцыйнай працай у сваім мястэчку, дэля якое тут быў багаты грунт. Яго старэйшыя землякі—Цішка Гартны, Станілевіч, Лагвіновіч і інш.—разгарнулі прапандыцкую працу сярод местачковых рамесьнікаў вельмі шырока. Нават пачала выдавацца рукапісная падпольная с.-д. часопісь „Голас Нізу“, якая і стала школай для нашага маладога тады поэты. Старэйшыя сябры падпольнай с.-д. арганізацыі прымаюць у свой склад Алесья Гурло, як роўнага, і хутка ў „Голасе Нізу“ (№ 2) мы бачым першыя спробныя яго вершыкі. Першы-ж друкаваны твор Гурлы зьявіўся толькі ў 1909 г. ў 52 нумары „Нашай Нівы“. З гэтай пары Гурло ўвесь вольны ад працы час аддае творчасці. Сваімі вясковымі вершамі, поўнымі бадзёрасьці нясупынай, поэта хутка зьявляе на сьвеце ўвагу.

Але ня так пялі іншыя беларускія парнасаўцы. Сьлёзы, кроўныя сьлёзы аб долі соцыяльна і нацыянальна прыгнечана-

нага беларускага сялянства ліліся з грудзей амаль ня ўсіх нашаніўцаў. Малады поэта Гурло вучыцца, як кажа Жылуновіч у сваім артыкуле, на „Песьнях жальбы“ Коласа, „Жалейцы“ Купалы, „Чыжыку беларускім“ Леўчыка і т. д.

Аднак, гэтая навука разам з прыемнымі мела і свае адваротныя бакі. На маладога, уражлівага поэту гэтыя „песьні жальбы“ перадаюць свой сум; праз некаторы час ён і сам губіць ранейшую бадзёрасьць, веснавейнасьць сваёй музы. Усе яго вершы канца 1910 і 11 гадоў (глядзі „Барвенак“) здабываюць плаксівы настрой. Поэта разам з іншымі ныцікамі, як-бы губляе надзею, падае духам і, наогул, перастае быць барацьбітом, робіцца мэлянхолікам, няздольным да змаганьня. А хіба-ж можна было ў гэты час апушчаць рукі, калі здань рэволюцыі была такою відочнаю, калі ўва ўсіх прамысловых цэнтрах (нажаль, да іх не належала Беларусь) адбываліся забастоўкі, падрыхтоўваліся паўстаньні, калі насыпвалі Ленскія падзеі.

Алесь Гурло, паддаўшыся ўплыву старэйшых нашаніўцаў (Купалы, Коласа, Гаруна і інш.), нібы шкадуе, што гэта зрабіў. Ён незадаволен сучасным; яму хочацца ў горад, дзе куецца новае жыцьцё. Толькі вось ліха—хатнія абставіны ў некаторай меры перашкаджаюць гэтаму. Памірае маці, а праз некаторы час і бацька. На шыі поэты, як самага старэйшага ў роднай сям'і, застаецца 2 браты і сястра. Але хіба стрымаеш вольны вецер? Ніколі. Так ня стрымаць было братам і нашага поэты. Далейшая літаратурная творчасць, папаўненьне вед, падрыхтоўка да надходзячай соцыяльнай барацьбы з царызмам і клясяй капіталістых—вось мэты, якія былі ў маладога поэты ўперадзе ўсяго. „Браты не паўміраюць з голаду—ужо падарсылі, я-ж не магу тут уседзіць, мне надаела гэтае балота“—казаў поэта таварышам і суседзям, якія яго ўгаварвалі ня кідаць хаты і гаспадаркі.

У 1912 годзе Гурло ўжо ў Ленінградзе. Пры дапамозе тамтэйшых беларусаў ён застаецца працаваць на мэханічна-ліцейным заводзе „Вулкан“. Вось дзе браць натхненьне, вось дзе захапляцца рухам! І Гурло запраўды захапляецца жыцьцём заводу. Толькі вось што дрэнна—няма як пражыць. Як заводзкі вучань, Гурло атрымлівае самую мізэрную плату, на якую не пражывеш. Трэба шукаць пабочнай працы,—не хапае часу здзейсьніць тое, да чаго імкнуўся з дому. Вось гэтыя, немагчыма дрэнныя, матар'яльныя умовы наводзілі часамі поэту на сум, прымушалі тужыць па пакінутай бацькаўшчыне. У такія моманты, мабыць, і выніклі тыя 3 сумных вершы (бясспрэчна, што ў некаторай меры пад уплывам і ранейшых уражаньняў ад чытаньня „Песень жальбы“), выняткі з якіх прыводзіць Жылуновіч у сваім крытычным аглядзе. Але Жылуновіч выпускае з увагі ўсе іншыя вершы поэты за гады на заводзе, якіх у зборніку некалькі дзсяткаў. Дык вось, апроч гэтых

трох вершаў, вы ні ў адным, дзядзька Жылуновіч, ня знойдзеце таго суму, якім дыхалі вершы Гурлы ад 1910 і 11 гадоў.

Калі ў 10 годзе поэта пісаў:

А ці доўга злая доля
Будзе кроў смактаці з жылаў...
Дзе ты, шчасьце, дзе ты, доля?
Я чакаць ня маю сілы.

(Барвенак, 16 стар.),

дык у 1912 годзе, уцёкшы ў горад ад ныцікаў, поэта ўжо сілу знаходзіць (завод зрабіў свой добры ўплыў):

Хто вечна шукае, той ўсё-ткі знаходзіць—
Дык пойдзем, зязюля, шукаць:
Над нашай старонкай ўжо шчасьце ўзыходзіць,
Аб ім мы пачнём кукаваць.

(Там-жа, 21 стар.).

Калі ў 1911 годзе поэта (бязумоўна, пад уплывам „песень жальбы“) пяе:

Дзе ты, доля, дзе ты, доля?..
Сіратою я жыву;
Цяжка ў хаце, нудна ў полі,
Думкі кружаць галаву...
Я-ж адзін з сваёю песьняй
У няпрытомнасьці пяю,
І што далей—то балесьней
Думку думаю сваю.

(Там-жа, 35 стар.),

дык у 13 годзе:

Заіграем-жа мы моцна,
Зглушым гора і бяду,
І наш зык трубой галоснай
Скажа ўсім, каб жыць ў ладу,
Каб заместа сьлёзаў—песньні
Абнаўлялі сэрца жар.

(Там-жа, 44 стар.).

Такіх прыкладаў можна прывесці вельмі шмат. Вось вам, дзядзька Жылуновіч, „добры“ ўплыў нашаніўцаў і „дрэнны“ ўплыў заводу. Трэба раней паглядзець у сьвятцы, чымся пачынаць званіць у званы.

Але Жылуновіч ня спыняецца на абвінавачаньні Гурло ў мэлянхоліі за годы працы поэты на заводзе. Ён кажа, што Гурло, будучы рабочым,—мала пісаў. Не, дзядзька Жылуновіч, —няпраўда. Гэта скажа кожны вучань сямёхгодкі, які навучыўся лічыць да дваццаціх; даволі толькі пералістаць зборнік вершаў

поэты, каб супярэчыць вам. За годы на заводзе напісана Гурлом чужь ня ў два разы больш, чым у Капылі пад уплывам Купалы, Коласа, Гаруна і інш.

Калі поэта, папаўшы ўвосень 14 г. ў флёт, мала піша, дык у гэты час наглядаецца агульнае маўчаньне. Хіба-ж можна пець дыфірамбы вясне, заводу, сонцу, калі веснавою паводкаю зганяюцца лужы застыўшае людзкае крыві, калі брат рабочы і селянін церпіць прымус і зьдзекі царскіх служак-афіцэраў, калі заводы выпускаюць не сярпы і малаты, а нажы і атруту на людзей, калі сонца ўтаілі парахавыя хмары. Толькі сьляпыя або нясумленныя прадажніцкія натуры маглі ў гэты час залівацца песьняй у выгоду сытых інтэндантаў, набіваючых кішэні крадзеным народным дабром.

Калі-ж часамі ў першы год вайны з грудзей поэты і вылівалася песьня, дык яна мела пераважна індывідуалістычны характар (Купала, Цішка, Бядуля), а пазьней веставала надходзячую пагібель царызму. Вось у Гурло большасьць вершаў ад 14 г. і носяць такі індывідуалістычны характар. Але ў 16 годзе для поэты стала відочна, што царызм канчае, што блізіцца дзевяты вал. На старонцы 128 „Барвенку“ мы чытаем:

Заблішчэлі ў цёмнай далі маякі.
 Ну, садзецца за вёслы, маракі,
 Ну, тужэй навалімся назад,
 Перарэжам хваль сустрэчных цэлы рад!
 Нам ня страшны вецер сіверных старон...
 Пусьцім быстра, пусьцім шпарка мы свой чоўн;
 Хай нясецца, хай калышыцца ад хваль—
 Скора, скоро нам зазьяе шчасьцем даль,
 Песьню, песьню мы зацягнем вольным дням,
 Што жычліва так зіяюць з далі нам!
 Бліжай сталі залатыя аганькі...

Як бачыце, poeta ў форме, у якой толькі і можна тады было выславіць надыход рэвалюцыі, прарочыць яе блізкі прыход. Жылуновіч бярэ першую строчку з гэтага вершу („Заблішчэлі ў цёмнай далі маякі“) і кажа, што poeta казаў так у 14 годзе. Дзядзька Жылуновіч! Што гэта? недагляд ці злачынная няўмысьніца? Пад прыведзенымі вышэй радкамі з вершу „На моры“ стаіць дата 1916 г., а ў другіх зьмешчаных у зборніку вершах вынятка ваша не паўтараецца. Другі-ж верш, з якога вы выхапілі строчку „І патанулі ў цемры маякі“ абмаляўвае шторм.

Поэта, складаючы гэты верш, меў на увазе надыход рэвалюцыйнага шторму, за дымам і руінамі якога губіцца ў далечы ня толькі маяк, але й сонца. У час шторму „бясьсьільны

сталі чоўны, караблі“. „Прад гэтай грознаю стыхіяй нікчэмна стала моц руля“.

Трашчаць і мачты ад напору,
 Машыны душыць ўжо цяжар..
 Цяпер усё, ўсё ў волі мора,
 Яно цяпер над ўсім ўладар.

(Барвенак, 137 стар.).

Наколькі ўдалося поэце намаляваць абразок шторму, гэта зусім іншая рэч. Але Жылуновіч хоча давесці на гэтым вершы, што ў 16 годзе да поэты зварочваецца яго мэлянхолічнасьць 10—12 гадоў. Дзеля гэтага Жылуновіч не пасароміўся нават узяць вынятку з вершу 16 г. „На моры“, частка якога вышэй ужо прыводзілася. Ці-ж сапраўды Гурло ў 16 годзе перастроіў ліру на сумны лад? Мне здаецца, што Вашы довады, дзядзька Жылуновіч, кажуць зараз проці вас. Дык вось: трэба быць больш уважлівым, а не накідацца на поэту, не разгледзіўшыся.

1917 год. Поэта апявае згіненьне царызму. У творчасці яго знікаюць усякія прыявы суму.

З песьняй звонкай, песьняй волі
 Мы даб'ёмся лепшай долі.
 Час сумлівы хай загіне,
 Хай нядоля нас пакіне.

Тав. Жылуновіч і тут не прамінуў падставіць нагу поэце, зазначаючы, што верш з датай 1917 г. „Шуміць вада, хвалюе мора“ напісан рытмам, запазычаным, да рэчы сказаць, ад „Палтаўскага бою“ Пушкіна. Чаму-ж абавязкова ад Пушкіна? Я сказаў-бы, скарэй ад вершу Цішкі Гартнага „У маёй душы любові мора“ (глядзі „Польмя“ за 1924 г., № 2 (10)), які быў надрукаваны напярэдадні выхаду ў сьвет Гурловага зборніку „Барвенак“.

Надышоў Кастрычнік, а за ім—працяжная грамадзянская вайна. Поэце некалі пісаць. Поэта са стрэльбаю ў руцэ змагаецца на грамадзянскіх франтах упачатку з савінкаўцамі пад Яраслаўлем, а потым—з чэха-славакамі пры Казані і ўніз па Волзе; змагаецца, пакуль не атрымлівае параненьня нагі. Залячыўшы рану, Гурло ўжо ня мог вярнуцца на фронт, бо застаўся калекай на ўвесь час. Ён працуе на адказных пасадах у Ніжгародзкім парту, а ў 1921 г. вызываецца Наркамасьветам БССР у Менск.

Вось толькі цяпер, на роднай зямельцы, поэта можа аддацца поўнасьцю музе. Ліра зразу прымае выразна пролетарскі лад. Упачатку поэта, стаміўшыся ў разьвітаныні з родным краем, акалечаны ў барацьбе за вызваленьне савецкіх краін і, у ліку іх, сваёй-жа роднай Беларусі, хоча, нібы-та, сапачыць.

У 1921 годзе поэта кажа:

Сапачыньце сэрца струны,
Сапачынь, душа:
Замяніла стогн пярунаў
Родная ціша.

Прыдзе час, яна разбудзіць
Дзеля новых бур—
Струны звенка граці будуць
Галасьней бандур.

І з грудзей маіх на зьмену
Выйдзе думак рой,
Убяру іх і адзену
Новаю парой.

Тэй парою дзён прынадных
Дзе жыцьцё, як цвет,
Дзе усё, усё нязрадна,
Дзе усё—расквет.

Гэтыя радкі зьяўляюцца як-бы дэкларацыйнай новага кірунку ў творчасці поэты. Гэтым вершам поэта пачынае новую для сябе пару. Хутка ён запявае так, як не пяў яшчэ ніколі. Як-жа і не пяць, калі лёс ужо цесна звязан з рабочымі масамі, калі не астыглі яшчэ грудзі ад нядаўняга крывавага змаганьня, калі так прыемна ўпівацца соладам перамогі.

Калі, як я казаў уперадзе, Алесь Гурло да 21 году вяртаўся не ўяўляў свайго шляху, калі змаганьне, да якога заклікаў поэта, было і для яго самога якімсь-та смужным, дык гэта затым, што ў істоце поэты пераблуталіся ў адзіны вузел і народніцкія імкненьні сумлівых нашаніўцаў, і рэволюцыйна-захапляючы ўздых заводзкіх рабочых. Гурло ня ведаў, да каго ісьці. Вельмі-ж глыбокі сьлед аставіла першая пара творчасці—творчасці пад уплывам нашаніўцаў. Вельмі цяжка было выкінуць з глыбі душы тое, што звязана з марамі юнацтва. Толькі рэволюцыя вывела поэту на сапраўдны шлях, дала яму пэўны напрамак. Нездарма-ж поэта за якіх-небудзь 2 апошніх годы даў больш у некалькі раз, чым раней, за 12 год. Вось якую моц надае рэволюцыя. Хіба-ж можна прыраўнаваць зараз усе „жалейкі“, „песні жалбы“ і інш. да „званоў працы“ Гурлы. Ня будзь поэта пад уплывам гэтых „песень жалбы“, ён, можа, быў-бы першым рабочым песняром Беларусі.

Хіба-ж не перасягнуў „вучань“ сваіх „настаўнікаў“, дзядзька Жылуновіч? Хіба-ж не замоўклі яны зараз, тады як Гурло ўпэўнена „стукае моцна паўднёвымі ўдарамі, суліць расьтацца з мукай, цяжарамі, будзіць палёт пачуцьця“.

А ўсё ад таго, што назаўсёды адмовіўся ад хвалёных аўторытэтаў, што знашоў уласную пуціну, знашоў у барацьбе за дыктатуру пролетарыату.

„Песьні жалбы“—гэта тлень, перададзеная ў архіў.

„Званы працы“ Гурлы—гэта веснавейны сьпеў, гэта пяснярскі падарунак першым прывідам вечнамаладое пролетарскае вясны.

У 1924 годзе Гурло ўваходзіць у аб'яднаньне беларускіх маладых поэтаў „Маладняк“, уваходзіць у той час, калі з боку іншых старэйшых поэтаў наглядаецца некаторая, я-б сказаў, варожасьць, калі адзін з іх, выпадкова папаўшы ў „Маладняк“, праз кароткі час дээртывуе.

Поэта-ж Гурло пасля ўваходу ў „Маладняк“ ня толькі „амаладзіўся“, як сьмяліся яго „настаўнікі“, poeta Гурло, скажу, перарадзіўся, стаў маладнякоўцам у поўным сэнсе гэтага разуменьня. Яго апошнія творы багаты ня толькі пролетарскім зместам, яны багаты і формай. Старыя формы—спадчына аўторытэтаў-нашаніўцаў адкідаюцца ім, як зношаны лапаць, які можа забрудзіць чыстую нагу.

Такім чынам, бачым, што шлях, пройдзены poetaм Гурлом, ёсьць шлях доўгіх шуканьняў і ў канцы знаходу таго, да чаго зарадзіліся імкненьні яшчэ ў першую пару сьвядомага жыцьця.

Уваход Гурлы ў „Маладняк“ кажа, што ўсё, што ёсьць лепшага ў дарэволюцыйным, ідзе пад нашы сьцягі.

Што-ж пажадаць поэце надалей? Няхай ведае, што шлях, на які ён узышоў зараз—шлях правіловы; няхай ня спыняе біць у званы працы, каб голас іх і надалей будзіў „палёт пачуўця“ пролетарска-сялянскіх мас Савецкае Беларусі, каб сёньнешнія мары сталі як найхутчэй здабыткам жыцьця.

„Воровские лихие дела“ „литвы“ ў Сібіры (1620, 1634 і др. г. г.).

Мы кепска яшчэ знаём былое, мінулае беларускага працоўнага народу, менш ад нас знаюць гісторыю нашу „чужынцы“—суседзі беларусаў. Ня дзіва таму, што сярод апошніх так шырока пашыраны і нават пануюць зусім неправіловыя погляды на беларусаў. Асабліва, напрыклад, пашыран у грамадзянстве погляд, што беларусы—вельмі пасыўная (маладзейная) нацыянальнасць; дзякуючы гэтаму яны, бач, без вялікай барацьбы страцілі сваю дзяржаўнасць.

Традыцыйная гісторыя, асабліва вуснамі польскае і расійскае гістарычнае навукі, зазначае, што XVII век у гісторыі Беларусі быў векам заняпаду беларускай дзяржаўнасці, што ўсходняя Беларусь ахвоча становілася пад „высокую руку“ маскоўскага цара і гэтак далей.

А між тым, калі заглянуць у належныя архівы, прад намі адчыняцца зусім іншыя абразы жыцця беларусаў у гэтым-жа XVII веку, абразы самага гострага пратэсту й змаганьня проці маскоўскага самаўладцы і яго сыстэмы. Архіў „Сібірскага прыказу“ (канцылярыі) захоўвае ў сабе багаты матар’ял па ссылцы „літвы“¹⁾ ў Сібір, шмат спраў пра „измену“, рознага характару „воровские лихие дела“ „літоўскіх людзей“ і г. далей.

У наступных строках мы разьвінем крыху т. зв. „столбцы“ (скруткі) папер гэтага прыказу, каб пабачыць, якія яшчэ мала намі зныныя факты месцяць у сабе гэтыя канцылярскія справы маскоўскага царызму.

Вядучы барацьбу з „Літвою“ і Польшчаю, Масква ссылала ў Сібір пападаючых да яе ў палон беларусаў, а займаючы на некаторы час тую ці іншую беларускую тэрыторыю, ачышчала яе ад „изветчиков“, „изменников государеву делу“, цэлымі партыямі адсылаючы ў Сібір гэтых крамольных „литовских людей“. Іншы раз пасыла замірэньня рабілі так званы „размен вязней“ (палонных) і частка людзей варочалася тады дамоў на Беларусь. Але не заўсёды пры ўчыненні змовы ўспа-

1) Як тады звалі беларусаў па іменні самога Вялікага Княства Літоўскага.

Жабрачая Беларусь.

міналі, пра „грамадзянскіх“ вязьней, тым больш, што ў тых часы нясупыннай барацьбы Літвы з Масквою вайсковыя падзеі вайны і політычныя абставіны на беларускім парубежжы давалі маскоўскаму ураду багатыя магчымасці для папаўнення далёкае Сібіры „літвой“.

Хаця жыхарства высланыя ў Сібір беларусы, як больш свядомыя і часта граматныя людзі, карысталіся, як чужаземцы, выгодамі „на службе гасударю“ і хутка даслужваліся да добра аплачваемых служб сотнікаў, атаманаў, галоў, хаця ў 1630 г. быў выдан у Маскве нават „указ“, каб сасланыя чужаземцы, якія прымуць праваслаўе, „версталіся в боярские дети“, большасці сасланае „літвы“ жылося нясоладка ў няволі і яны стараліся бегчы з Сібіры, іншы раз значнымі партыямі, з боем пракладваючы сабе дарогу дамоў.

У першай палове XVII веку вядома некалькі выдатных падзей такога гэроічнага пабегу—бунту. Асабліва вызначаюцца сярод іх „воровское лихое дело“ Первушкі Шэршня ў 1620 г. і змова „воровская“ і „измена“ томскае „літвы“ ў 1634 годзе.

Шэршань, змовіўшыся з аднаплемьнікамі, узброіўшыся і захапіўшы прыпасаў, на чале партыі ў 30 чалавек, пусціўся з Сібіры дадому. Толькі пяцёра з ім, і ў тым ліку сам Шэршань, дабраліся да Дзевінскага павету, іншыя-ж з гэтых бедакоў загінулі ў баёх з „служылымі царскімі людзьмі“ і сялянамі якія глядзелі на іх, як на разбойнікаў, загінулі ад знямогі, ран і хвароб, бо паход гэрояў працякаў у немагчымых труднасьцях і пад пагрозай пагоні, ішоўшай часта за імі папятах.

Томскія-ж падзеі 1634 г. асабліва выдатны тым, што ў іх прымала ўдзел больш за 75 „литовских людей“. Ось некаторыя аб гэтым даныя. У жніўні 1633 г. ў Томск была прыслана партыя „літвы“ лікам да паўтарыста чалавек. „Новоприсланные“ былі ўраджэнцы паветаў Мсьціслаўскага, Крычэўскага, Варшаўскага, Магілёўскага, Прапойскага і др.—з усходняй, як бачым, Беларусі. Цікава, што адзін з іх на дапросе пасля бунту ў ваяводы князя Мікіты Ягупава-Чэркаскага назваў сябе „белорусцем“.

Частку прысланае „літвы“ „поверстали“ (запісалі) ў конных і пешых казакоў, некалькіх у „боярскіх детей“, а большасць ў „пашенных“ сялян. Сярод гэтых-та новаўлеченых казакоў ды прымусовых сялян і пачаўся „воровской лихой завод“. І конны казак Іван з Краснаполья¹⁾, „старовёрстанный литвин“ меў тады ўласную сядзібу ў Томску. У яго-та і стаў жыць запісаны ў конных-ж казакі іван Белілавец, які хутка зрабіўся душою змовы, быў „первый всему тому змену совету заводчик“.

¹⁾ Цяпер мястэчка на ўсходняй Магілёўшчыне і цэнтр раёну.

Івана Краснапольскага сядзіба стала месцам, дзе змоўшчыкі „советовали“ паміж сабою, „думали“ „свой совет воровской держали“. Летам 1634 г. ў змове прымалі ўжо ўдзел да 50 „служилых людей“, сярод якіх быў нават баярскі сын з беларусаў Міхайла Грабавецкі; быў і пушкар Васіль Барысаў, „старовёрстанный литвин“; апрача таго згуртаваліся да паўстаньня каля 25 беларусаў, запісаных у „пашенных“ сяляне. Сярод апошніх асабліва выдзяляліся Сафрон Іванаў ды са „старовёрстанных“ „холоп“ томскага ваяводы кн. Ягупава-Чэркаскага Зінові Лявонцьёў. Яны та абое абстайвалі між іншым думку перабіць у Томску ваявод і іншых царскіх чыноўнікаў.

І ось тады, калі, як кажуць дакуманты дапросу, „вся литва одномышленна“ стала, калі пablізіўся час паўстаньня—пабегу, бо распачаліся ўжо палявыя работы і „служилые люди“ сталі выяжджаць з места на гэтыя работы па сваім „заимкам“, 14 чэрвеня здрадзіўшы аднапалемьнікам „пашенны“ селянін са Смаленшчыны „Тимофей Емельянов Смольянин“, трасучыся за сваю скуру, пабег да томскіх ваявод на „с’езжую избу“, дзе і павініўся ў „изменном деле“. Зараз-жа былі схвачаны „пушчие заводчики“ а за імі да 65 іншых удзельнікаў гэтага падгатаванага ўжо паўстаньня.

Князь Мікіта Ягупаў-Чэркаскі, томскі ваявода, „со товарищем“ (заступнікам-намесьнікам сваім) Тодарам Шыпшкіным і „дяком“ (сэкратаром) Андрэем Строевым зьнялі з усіх дапрос, запісалі ў „распросные речи“ тое, у чым „винились учинившие такую великую измену государю“. У сваёй справаздачы цару ваяводы самі пішуць, што пры дапросах яны „пытали и огнем жгли“. Осць чаму ў „распросных речах“ змова вызначылася так: у змоўцаў быў намер перабіць ваявод і др. высных „служилых людей“ і паграбіць казну грашавую, сабаліную (футраную), якую царскія ваяводы зьбіралі з сібірскіх вандруючых народцаў-тубыльцаў, і казну „зелейную“, іначай кажучы, запасы пораху („зелья“, як тады называлі яго ў Маскоўшчыне). Затым, „взяв лошадиное стадо, бежать степью... на Волгу“, а стуль „проиматца“ (прабрацца) ў Літву (Беларусь) на бацькаўшчыну.

„За такую великую измену и за воровской лихой завод“ томскія царскія ваяводы прыгаварылі да кары сьмерцю праз павешаньне 12 „заводчиков“. Іншых усіх білі „кнутом“ і разаслалі па сібірскіх астрагах.

Ось для памяці сьпіс афяр царскага самаўладства:

Конныя казакі:	{ Іван Белілавец, Іван Краснапольскі, Майсей Галяшчэўскі.

Пешыя казакі: { Сапрон Стасейскі,
Кандрат Міхайлаў,
Цімох Лявонцьеў,
Гаўрыла Грышын,
Іван Басань,
Пётра Салтыкоўскі¹⁾,

пушкар—Васіль Барысаў, „пашенный“ селянін Сапрон Іванаў і халоп Зінові Лявонцьеў, які быў карысьцен змоўцам, як іхнае „око и ухо“ ў доме самога князя-ваяводы томскага, у якога Зінові служыў.

У архіве сібірскага „прыказу“ (канцылярыі) ёсьць „отписка“ (данясенне) аб гэтым у прыказ томскіх ваявод і пры ёй „распросные речи“ дапрошаных пад пыткаю „литовских людей“. Захавалася і „выпись“ сібірскага прыказу аб гэтай справе для справаздачы цару. Аднак маскоўскі ваявода, кіраваўшы сібірскім прыказам, не патурбаваў цара-бацюшку з-за якіхсьці там 12 скараных сьмерцю і 60 засаджаных у астрог. На выпісі стаіць: „По сей выписке не докладываю, потому что те литовские люди взяты к Москве“. Гэта трэба тлумачыць так: тыя, што сядзелі па астрогах, у зьвязку з замірэньнем Масквы з Літвой ў той год, былі вызваны з Сібіры ў Маскву для разьмену на палонных маскоўцаў, варочаўшыхся з Літвы. Ну а тых, каго пасьпелі ваяводы царскія павесіць—тых вызваць ужо ў Маскву нельга было... значыць з-за чаго там непакоіць цара-бацюшку...

Наколькі сярод сасланых „литвинов“ панавала нянавісьць да сваіх „аслабаніцеляў“ можа сьведчыць хаця-ж-бы такі характэрны факт, які мы бярэм з архіву тае-ж царскае канцылярыі—сібірскага прыказу.

Пад 1637 годам ёсьць справы доносчыка манаха з Літвы Малаха на сваіх аднапляменьнікаў, з якімі ён дзяліў сібірскую ссылку.

„Старец“ Галакціён, сядзеўшы ў ссылцы ў Табольскім Знаменскім манастыры разам з другімі сасланымі туды з Літвы манахамі, сказаў чарняццу-даносчыку Малаху, дазнаўшыся, што маскоўскае войска ізноў пашло ваяваць пад Смаленск: „послалі ратных людей под Смоленск патриарх²⁾ да старцея³⁾ сын. Захотели литвы взять; вот де, что им будет“. Малах дадае, што стары манах паказаў „перст“, папростаму кажучы, кукіш, фігу.

Па даносу Малаха, „старца“ Галакціёна саслаі ў Енісейскі астрог. Манахі дазналіся, што Малах—вінаваец гэтаму, даносчык ваяводзе. І от другі манах, папікаючы Малаха, сказаў

¹⁾ Точна вядома, што ён быў з Месьціслаўскага павеуг.

²⁾ Патрыярх Філарэт, які фактычна правіў Маскоўскім царствам за свайго сына „скудоумного“ Міхаіла Тодаравіча Раманава.

³⁾ Старца, іначай патр. Філарэт.

яму: „Отца духовного Галактиона послали в енисейски острог за тебя худого донощика, а ты забыл свою веру и набрался русского собачьяго духа!“

Гэткія прыклады сьведчаць, якая нянавісьць была нават у ссыльных манахаў да парадкаў і слуг царскіх тагочаснай Маскоўшчыны.

Усе вышэй паданья гістарычныя даныя разам з тым сьведчаць і аб тым, што далёка ня ўсё так гладка йшло на Беларусі, калі туды зьяўляліся парадкаваць маскоўскія царскія ваяводы. Водгукі гэтым новым на Беларусі парадкам першых Раманавых адбываліся затым на прасторах Сібіры, жыхарства якое папаўнялі беларусы, новыя падданья маскоўскага цара, глеба якое палівалася потам ссыльнае „литвы“, угнойвалася крывёю і целамаі без пары гінуўшых гэрояў раманаўскае ссылкі.

Трэба знаць факты нашага мінулага, далёка ня беднага і барацьбой і такімі, напрыклад, гэроямі, як Первуша Шэршань.

М. Касьпяровіч.

Беларускае малярства ў Польшчы.

Беларускае малярства мела месцам свайго развіцця стык Усходняй і Заходняй Эўропы. Непасрэднымі суседзямі Беларусі ўвесь час былі Польшча і Расія. Здавалася-б, што яны-та на працягу ўсяе гісторыі беларускага мастацтва і павінны былі зрабіць значны ўплыў на яго. На справе ж гэта далёка ня так. Беларускае мастацтва, застаючыся самабытным і арыгінальным, шмат больш узяло ад нямецкага, чым ад расійскага і польскага¹⁾. Да 17 стагоддзя ўключна Беларусь мела культурны ўплыў на маскоўскае гаспадарства, як больш культурная краіна, і была, бадай, у бязупынным узаемадзеянні і ўзаемаўплыве з Польшчай²⁾, як, напр., уплыў беларуска-візантыйскага стылю на Наўгародзкую архітэктурную „рэзь (разьба) беларуская“ пры Нікане і пазней у Маскве і г. д.

Беларускае малярства мае сваю слаўную гісторыю дома, на бацькаўшчыне, але на гэты раз мы даткнёмся толькі яго праяў у Польшчы.

Быць можа, беларускае малярства займала значнае месца ў Польшчы й раней, але асаблівы росквіт яго прыпадае на 14 і 15 стагоддзі. Яно, зразумела, ня вырасла арганічна з польскага грунту, але, не ўспамінаючы аб адзінкавых праявах, прынесена з Беларусі беларуска-літоўскім гаспадаром *Ягайлам*, калі беларуская культура шырокаю хваляю хлынула ў Польшчу разам з беларускім дваром Ягайлы пасля яго шлюбу з польскаю каралеваю Ядвігаю, у 1386 годзе. Як і ўсе беларуска-літоўскія князі, Ягайла быў выхаваны ў беларускай культуры, карыстаўся беларускаю моваю з усім дваром, які складаўся пераважна з беларусаў³⁾ і вельмі любіў беларускае мастацтва, асабліва сцэнапіс, што сьведчыць і польскі летапісец Длугош

¹⁾ Пар. Шчакаціхін. Нарысы па гісторыі беларускага мастацтва. (Курганныя старажытнасці і скарбы; архітэктурна 12 ст.; ваеннае і замкавае будаўніцтва Зах. Беларусі; беларуская готыка).

²⁾ Пар. Ігнатоўскі. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі, ст. 60-61. Пічэга. Гісторыя Беларусі, ч. I ст. 86. М. Гарэцкі. Гісторыя беларускае літаратуры. В. 1921, ст. 63.

³⁾ Ігнатоўскі, 38.

(1415—1480)¹⁾. Ад таго, што Ягайла жаніўся з польскаю каралеваю, ахрысьціўся і стаў каралём польскім, яго закаханьне беларускім мастацтвам, зразумела, не пагасла, як ня зьніклі і ўсе яго беларускія прывычкі наагул. І ўжо ў першыя гады каралеваньня Ягайлы над росьпісам Кракаўскага каралеўскага замку і ваколічных касьцёлаў працавалі беларускія маляры на чале з прыдворным маляром *Якавам Венжыкам*, родам з вялікага княства Беларуска-Літоўскага. Яго працы была, паміж іншым, і ікона маткі боскай (нагадваўшая Чанстахоўскую Адзігітрыю), што захоўвалася ў Сакольскім Бэрнардынскім касьцёле і згарэла разам з ім у 1843 годзе.

Захавалася цікавая грамата 1426 году і дваровыя рахункі Ядвігі і Ягайлы ў запісах казначэя Хінчкі з 1388 да 1420 году²⁾, якія даводзяць працу па беларускаму росьпісу *Гайлем, Уладыкай, Венжыкам* і інш. каралеўскае сапачывальні, касьцёлаў Кракава, Вісьліцы, Лысае Гары, Сандаміра, Любліна, Гнезна і г. д. Тое самае сьцьверджаюць і больш позныя гісторыкі, як, напр., Бэрнард Вапоўскі († 1535 г.), Марцін Бельскі (1495—1575), Марцін Кромер (1512—1598), біскуп Задзін у справаздачы адведзін Вісьліцкага касьцёлу ў 1638 годзе, Дашалевіч у „Гісторыі Гнезьненскіх арцыбіскупаў“ (выд. 1649 г.) і г. д.³⁾.

Ад шмат якіх беларускіх фрэсак у Польшчы і почату не засталася. Таксама, дарэчы сказаць, прапаў беларускі фрэскавы росьпіс нават Трокскага замку, які яшчэ ў 1822 годзе польскі мастак Смакоўскі і пясняр Сыракомля бачылі, а Смакоўскі зрабіў некаторыя зарысоўкі.

Толькі ў Кракаве, Сандаміры, Любліне і некаторых іншых месцах захаваліся да нашага часу беларускі фрэскавы росьпіс, напр., на паўночнай сьцяне аўтара Сандамірскага катадральнага касьцёлу, у прыдзелах-капліцах дзевы Марылі, тройцы, крыжа Вавельскага катадральнага касьцёлу, у Люблінскім замку пэндзля маляра *Андрэя*, як сьведчыць надпіс і г. д.⁴⁾.

Фрэскі Сандамірскага касьцёлу — „Суд над хрыстом“, „Тайная вячэра“ і інш. напісаны блізка да візантыйскага першаўзору⁵⁾; Люблінскага замку — прадстаўляюць матку боскую з сынам, якая благаслаўляе мужчыну ў прысутнасьці двух сьвятых; Кракаўскіх капліц — усьцяж запаўняюць сьцены абразамі сьвятых праваслаўнае царквы і г. д.

Сын Ягайлы *Казімір* ня менш любіў беларускае малярства, чым яго бацька, і пры ём (1427—1492) развой росьпісу

1) Пар. *Historia malarstwa polskiego. Podlacha...*

2) Апавешчаны Ф. Пекасінскім у 1896 г.

3) Пар. *Historia malarstwa polskiego. Podlacha...*

4) Гл. *Historia malarstwa polskiego. Podlacha...* і рэцэнзэнт на яго

П. Эцінгер. Русская церковная стенопись в средневековой Польше „Ст. годы“ 1915 г., ст.—дзюты

5) *Ibidem*.

дасягае найвышэйшага ступню, калі ён загадаў збудаваць памяннёную вышэй капліцу крыжа. Гэта готычная будова была аздоблена групамі анёлаў, апосталаў і прарокаў і сцэнамі з эвангелья. Дасканалы запаўняючы прастор, дапаўняючы архітэктурную будынку, фрэскавы росьпіс гэтае капліцы моцна звязаны з плошчаю сьцяны, утварае моцнае і інтэгральнае ўражаньне і дасканалым захаваньнем прыняпаў фрэскавага росьпісу мог-бы даць славу нават найноўшаму маляру¹⁾. Гэты росьпіс быў нават падпісаны беларускай мовай²⁾.

Такім чынам мы бачым, што беларускае малярства грунтоўна і надоўга замацавалася ў Польшчы. Зразумела, яно не магло не зрабіць пэўнага ўплыву на польскае малярства. Потым гэткае з беларускім уплывам, прышоўшы на Беларусь часта лічылася дасьледчыкамі беларускім з вялікім польскім уплывам.

Наагул, ня толькі беларускі фольклёр, этнографія і інш. дасьледваліся нашымі суседзямі—Федароўскім, Шэйнам і інш., але і іншыя бакі бытаваньня беларускага народу, як мастацтва і г. д. Цэлы шэраг дасьледчыкаў—Сабалеўскі³⁾, Падляха і інш. распрацоўваюць пытаньні беларускага малярства, але разам з тым паўтараюць памылкі ўсіх суседзяў—дасьледчыкаў Беларусі наагул, лічачы, што Беларусі няма. Так расійцы лічылі да нядаўнага часу, што Беларусь „западно-русский край“ і што паказаныя вышэй фрэскі—гэта расійскае малярства ў Польшчы; палякі часам з гэтым згаджаюцца, бо ім наагул бліжэй па дарозе з Мураўёвым чым з Каліноўскім. Абсдвым было выгадней не прызнаваць Беларусі, ня глядзячы на навуковую супярэчнасьць сваіх вывадаў і тэрмінолёгіі, ня кажучы ўжо аб гістарычнай няправільнасьці. Другія проста не разьбіраліся ў пытаньні і, калі, напр., Дашалевіч⁴⁾ гаварыў, што некаторыя фрэскі гнезьненскіх касьцёлаў падобны да „рускіх і маскоўскіх“,—яны ўтоесамлівалі гэтыя тэрміны, тады, як усім вядома, што ў тагочасным разуменьні пад „рускім“ разумелі беларуса, пад „маскоўскім“—расійскае⁵⁾.

Зразумела, што маскоўскае малярства не магло папасьці ў той час у Польшчу ўжо з аднае прычыны політычнае барацьбы і вялікае розьніцы культуры. Калі-ж Дашалевіч паміж іншым успамінае, што памяннёны росьпіс падобны да „рускіх і маскоўскіх“, дык гэта тлумачыцца тым, што беларускае малярства і расійскае мелі шмат чаго супольнага з візантыйскім,

¹⁾ Пар. Feliks Kopiera a Pałacowski. Muzeum Polskie. Krasów, 1906, кн. 9 Historia malarstwa polskiego. Podlaska... стр. 101—109.

²⁾ Гл. Letanic Сарніцкага. 1492 г.

³⁾ Русские фрески в старой Польше. М. 1916 г.

⁴⁾ Гісторыя гнезьненскіх арцыбіскупаў, выд. 1649 г.

⁵⁾ Ігнатоўскі. Кароткі нарыс...

якое, быць можа, было вядома Дашалевічу, чаму ён паставіў побач і беларускае і маскоўскае. Зусім слушна казаў Іпэль¹⁾, што беларускае малярства было арыгінальным і самабытным, хоць ён і не пасылаўся на паказаныя намі помнікі беларускага малярства, а грунтаваў свой вывад на некалькіх іконах.

Вышэйшае не магло ня быць вядома ранейшым даследчыкам суседзям, але, быць можа, пад уплывам часу або іншых політычных абставін яны маўчалі і вялі імперыялістычную політыку ў навуцы. Толькі пасля сацыяльнай рэвалюцыі ў Беларусі, беларускі народ змог пачаць будаваць сваё жыццё сам і вылузваць свае культурныя каштоўнасці з-пад гэтай кары няпрошаных апякуноў і з падзякаю прымаць зробленую раней сапраўдную навуковую працу. Гістарычнае беларускае малярства наагул, а ня толькі ў Польшчы, павінна стаць у хуткім часе здабыткам шырокіх колаў Беларусі—маладыя, вышэйшыя, навуковыя установы Беларусі сямімільнымі крокамі развіваюць сваю працу.

1) Zur weissrutenischen Kunst.

Язэп Пушча.

Дажынкавае.

Ой у полі бялавая зорка
ды ключамі бліскучымі звоніць,
А жнейка маладая за ўзгоркам
дажынае разлогія гоні.

Дажынае і песьню заводзіць:
„ой каціўся вяночак ды з поля“...
Ужо месяц разблытаў паводзьдзе, —
Як бывае ў час гэтка вясёла?

На галоўку вянок узлажыўшы,
да матулі сьпяшае у хату.
Яе губы румяняцца вішняй
І сэрца трапеча заўзята.

У душы-ж загараетца золак
жытнёва-сялянскай пагоні:
Распывайся дажынкавы гоман, —
няхай песьню калосяць загоны.

* * *

Пракацілася песьня дубровай,
пракацілася песьня лагчынай —
і ўжо вечар-юнак сінябровы
не галубіць у мэндлях дзяўчыны.

Яна зараз з сярпом і вяночкам
уваходзіць у нову сьвятліцу.
Засьмяялася зорамі ночка...
Эх, ня будзе ўжо пот болей ліцца!

Праліла яго многа у полі
Беларусі жняя-маладзіца,
а сягонья уцехаў сваволіць
І мінулым ня хоча дзівіцца.

А таксама ня верыць машыне,
што рогат сталёвы у сіль разальле.
І што коні к зялёнай канюшыне
ня будуць ірзаць у сяле.

* * *

Стол бяседны абрусам накрыты,
а на ім піва хмельнага бутля.
Сэрца руніць аўсяныя рытмы
у вечар дажынкавы буйны.

Сэрца радасьць лучыніць усьмешкай,—
сёньня песьні ў пашане вялікай.
Ўспамінаюць як колісь на ўзьмежку
селянін яе ў госьці заклікаў.

Дык паклон табе, песьня, у ногі
ад поэты лучын селяніна.
О, я веру, што заўтра разлогі
Прапяюць твае новыя плыні.

Прапяе іх і бор задуменны,
прапяе і падпасак гульлівы,
а з-за лесу ды дзень белапенны
іхным сокам акропіць даліны.

* * *

Ось і будзе ўжо радасьці поўна,—
на'т дарога ў прастор зарагоча,
а я ашаломлены ў песьні успомню
паўстаньня хмялёвага нэчы.

Беларусь гэтак сама успомню,
а болей? Ну што яшчэ болей?
Рэволюцыі хіба мо' помнік,
Абвеены зарывам боя.

А сэрца расхрыстае поўдзень
і паклоніцца веку другому.
Адважным-жа поступам пойдзем,
дзе соўнечны сочыцца гоман!

Гэй, хлопцы, адзетыя ў зрэб'е,
зацягнем-жа песьню дажынак!
Нам каманды чакаць не патрэбна,—
Гэй, хлопцы, зацягнем-жа жыва!

Аб жніўных абрадах і песнях.

I.

Ну, які час на працягу году ў сялянскім жыцці можа быць цікавейшым, як жніво?

Які дзень зможа весялей усьміхнуцца працоўнай сялянскай сям'і, за той дзень, у які закрасуе на кужэльным стале новы пульхны хлеб?

Толькі хіба чырвоны Кастрычнік.

Вось ня будзе зараз дзіўным тое, што селянін так урачыста спатыкае і абходзіць момант сонцавеючага жніва.

Зьвернемся да яго разгляду. Жніўныя абрады селяніна-беларуса не адзначаюцца сваёю ўбогасцю, аднакалёрнасцю, а наадварот, вялікай сакавітасцю, а тыя песні, якімі яны абвеены, хаваюць у сабе багатую крыніцу духоўных здольнасцяў земляроба.

Жніўныя абрады складаюцца з трох, неразлучна зьвязанымі між сабою, момантаў: зажынак, жніва і дажынак.

Кожны з гэтых момантаў мае свае характэрныя асаблівасці, якія абвеены пахам сьпеваў працы.

Перад пачаткам жніва, кожны селянін абходзіць свой шнурок, сваю паласу, пільна ўглядаючыся, ці пасьпела жыццо, ці пара ўжо жаць. І калі яго вушы ловяць шум сьпелых каласоў—значыць пара.

Нездарма-ж і прыецца ў адной дажынкавай песні:

Гаварыла ядраное жыта,
У чыстым полі стоя гаварыла,
Не магу я ў полі стаяці,
Калосьсем махаці—не магу я!
Толькі магу я, а толькі магу я
У полі капамі, у гумне тарпамі
Толькі магу я...

Калі, вась, чуецца гэтая песня ў шуме калосьсяў, тагды гаспадыня, прычакаўшы чацьвяргу або суботы, пад вечар ці пад абед, узяўшы з сабою адумыслова зроблены сыр, грыбок, лусту хлеба ды пару драбкоў солі, ідзе на ніву зажынаць.

Зажаўшы, садзіцца і пачынае крапіцца прынесеным.

Пасьля ідзе да хаты з торбачкай і зажатым снопам жыта, які і ставіць на покуце. Увесь гэты дзень, а асабліва за вачэрай у сялянскай хаце, чуецца вялікая урачыстасьць.

Якія-ж песні сьпявае ў гэты дзень наша сялянка-жняя? Якія мотывы вясяляць яе душу? Надыходзіць разам з уцехай і цяжкая праца; калі ня раз прыдзецца сялянцы абліцца гарачым потам.

Маючы на увазе яшчэ і тое, што зараз беларуская сялянская сям'я згубіла свой буйны характар,—стала сям'ёй дробнай, то сялянцы прыходзіцца жаць свой шнурок найчасьцей аднэй, ды яшчэ часамі з малым дзіцем у калысцы.

Зразумела, што і мотывы сочацца ў песнях такія, якія больш за ўсё адпавядаюць той рэчаістасьці, таму моманту, перад якім стаіць сялянка. Так у ваднэй зажынкавай песні пецца:

Поле маё шырокае, жыта маё ядраное!
Не з кім стаці пастаяці,
Жыта ядраное зажынаці і г. д.

Але, апрача такіх глыбокіх і сур'ёзных мотываў, у зажынкавых песнях знаходзім мотывы жартлівага характару, у якіх фігуруе бог. Цікава, што народ заўсёды хоча пакпіць з бога. Паглядзець-жа, як народ у сваёй поэзіі яго малюе.

Трэба сказаць адно, што народ з богам не цэрамоніцца; малюе яго ў сваёй поэзіі заўзятым п'яніцай, які не памагае ў постаці жаць, а сядзіць налізаўшыся да адказу за барылачкай гарэлкі.

Так у песні пецца:

Нашлі бога за барылачкай
За чырвонай гарэлачкай.

II.

Пяройдзема да разгляду другога моманту,—гэта самога жніва. Калі пры разглядзе зажынак я прывёў усяго выняткі з трох песень, дык тут ужо ўгледзіце іх цэлы шэраг, якія сваім цёплым лірызмам, сваёй сочнай вобразнасьцю вабяць да сябе з аднаго боку, а з другога яскрава малююць усе прыгоды жніўнай працы. Пры жніве няма гэтай багатай абраднасьці, як у часе зажынак, а тут праходзіць перад нашымі вачыма цяжкая і потная праца жней, якія пад гарачымі сонечнымі праменьнямі пяюць песні.

І ня дзіўна, што наш селянін, сялянка заўсёды з песняй!

Песьня для працоўнага народу мае асаблівае значэньне. Ён яе любіць. Ён з ёю заўсёды неразлучны, асабліва ў часы

цяжкой палявой працы. Народ сам выказаў сваё аўтарытэтнае слова ў адносінах да песьні:

Песенька мая харошая,
Схаваю цябе на лецейка,
Паеду ў поле з сахою,
Вазьму песеньку з сабою;
Ой, сахою буду араці
І цябе, песенька, сьпяваці.

Прыстасоўваючы гэтую песьню да жыва, можна сказаць:

— Ой, сярпочкам буду жаці
І цябе, песенька, сьпяваці.

І сапраўды яно так. Увесь дзень беларуская жняя пяе песьні.

Якія-ж мотывы перапляліся ў гэтых песьнях?

Рэч зразумела, што амаль у кожнай песьні бруіцца мотыў цяжкай жніўнай працы. Але ён ня выдзелены асобна. Найчасьцей пераплецены з мотывамі соцыяльнымі і мотывамі чыста бытавога характару.

У нашай вёсцы яшчэ канчаткова не аджыў свой век сялянін-кулак, які наймае да сябе працоўную жаночую сілу.

Потым, наша вёска яшчэ ня мае органу аховы працы, а гэта дазваляе кулаку эксплёатаваць сваю наймічку.

Наймічка ідзе на поле вельмі рана, яшчэ да ўсходу сонца, а варочаецца пасяля заходу. Ось гэтая наймічка і вылівае ў песьнях сваё гора. Толькі скардзіцца не на таго, хто яе пасылае, не на гаспадыню, а на сонейка, якое не спагадае па ёй: ня борзьдзенька ўсходзіць і позьненька заходзіць, як у наступнай песьні:

А ты, сонейка, сонейка!
Ня бывала, ты, ў найме,
Не спагадуеш-жа па мне.
Каб, ты, у найме бывала,
Тагды-б па мне спагадала;
Тагды-б борзьдзенька ўсходзіла
І раненька заходзіла.

Ды дзіўна-ж, сірацінка,
О, ці-ж я ў гэтым вінна?
Вінна твая гаспадыня.
Хоць я рана ўзайду,
Ужо на ніўцы цябе знайду;
Хоць я позьненька зайду,
На ніўцы яшчэ цябе кіну.

Вось перад намі мотыў соцыяльны, які яшчэ і зараз у некаторых кутках Беларусі адпавядае жыцьцёвай рачавістасьці.

Наш сямейны быт за часы рэвалюцыі хоць і значна змяніўся, але трэба прызнацца, што й стары сямейны уклад жыцця дае сябе адчуваць.

Калі ў сям'ю пападае новы сябар, як нявестка, то ёй шмат прыходзіцца выцерпець ад сваёй сьвякроўкі, якая амаль ні ў чым нявесцы не спагадае.

Вось гэты мотыў знашоў сабе месца і ў жніўных песнях, толькі тут ён нявыдзелены асобна, як гэта мы знаходзім

у нашай бытавой поэзіі. Ён тут неразлучна зьвязаны з мотывам цяжару жніўнай працы. Так жняя-нявестка, адыходзячы да хаты, сьпявае:

Дабранач, круглая ніўка,
 А шырокая постаўка!
 Добры вечар, цёплая хатка
 Ды ліхая сьвякроўка!
 Ліхая сьвякроўка ня пытаецца,
 Ці не баліць твая сярэдзінка,
 Ці ня ломяць косьці?
 А пытаецца, ці многа нажала,
 Ці многа коп настаўляла?
 А я зжала гару і даліну
 І круглую ніву і г. д.

Як бачыце, прыведзеная песня яскрава нам малюе ня толькі цяжар жніўнае працы, а гэтак сама і кволья бакі нашага старога быту.

Або вось другая песьня, у якой сьвякроў і дзевяр ставяцца ў параўнаньне з ваўкамі.

За борам я жыта жала
 І дзіця унімала,
 Прыбегла два воўка,
 Прыбегла два шэрых—
 Маё дзіця забаўляць.
 Забаўлялі і разарвалі.
 Адзін воўк сьвякротка,
 А другі дзевяротка,
 Яны абое гады.

У жніўных песьнях адбіліся і тыя мотывы, якія нам маюць, ня глядзячы на цяжкую працу жней, скромны, а то, нават, і бедны абед, якім жнеі крэпяцца, напрыклад:

Палуднячкі загудзелі,
 Палуднаваць захацелі.
 Прынесьлі адзін гаршчок кашы,
 А два сыраквашы.

Зараз цікава паглядзець, у якім-жа вобразе народная фантазія ўяўляе сабе жніво? Сымболь жніва—вайна. Вось, як народ ўяўляе сабе яго вобраз:

У нас сеньня вайна была,
 Усё поле зваявалі;
 Зьмялі поле мяцёлкамі,
 Ідзем дамоў вясёлкамі,
 Ніўка, мая ніўка!
 Аддай маю сілку.

У гэтай песьні апрача таго яшчэ выяўляецца вера беларуса ў моц слова, гэта ў апошніх двух радках.

Потым, сярод жніўных песень ёсьць такія, у якіх сочыцца гумар беларуса як у наступнай:

Жнеі ўсе худыя,
 Сярпы лубяныя.
 Яны ўсё ня жалі,
 Пад мяжой ляжалі.

Нават сярод жніўных песень ёсьць такія, у якіх фігуруе мотыў шчырага каханьня беларускай дзяўчыны.

А я ў полі адна жнейка,
 За гарою мая жменька.
 Хто маю жменьку зьвяза,
 Той са мною спаць ляжа.
 А мой мілы маю жменьку зьвяза
 І са мною спаць ляжа.

Каб дапоўніць разгляд самога жніва, мушу яшчэ спыніцца на так званай „талацэ“. Талака займае пачэснае месца ў беларусаў. Талака па сваіх песнях і тых мотывах, якія ў іх знаходзім адбівае ў значнай сваёй частцы часы прыгоншчыны. Але талака ў сучасны момант—зусім што іншае. Праца ў талацэ ня ёсьць прымусовая, а добраахвотная і не за грошы, а за частаваньне. Калі гэтак, дык зусім зразумела, што ў талачанскіх песнях на першым месцы стаяць мотывы аб частаваньні.

У мяжу, жнейкі, у мяжу,
А на мяжы мёд у дзяжы.

Як відаць з адзначанага, трэба яшчэ раз падкрэсьліць, што жніўныя песні вельмі рознакалёрны. Перш за ўсё народ выказаў у іх свой погляд у вадносінах да бога; потым, жніўныя песні веюць пахам іржонья, цяжарам жніўнай працы і беларускім гумарам. Малююць беднае жыццё селяніна, горкую долю наймічкі і нявесткі, веру ў моц слова і, нарэшце, шчырае каханьне беларускай дзяўчыны. Усё гэта заслгоўвае вялікай і паважнай да сябе увагі з боку кожнага юнака, ці то які стаіць пры станку ці пры сасе, каб азнаёміўшыся з гэтымі старымі мотывамі, якія веюць ад сябе часамі некаторымі старымі ня сучаснымі перажыткамі, здолелі ўнесці новыя бадзёрыя мотывы ў народную песню працы.

III.

Засталося яшчэ разгледзіць трэці момант жніўных абрадаў, гэта дажынкi. Дажынкi на Беларусі, як і зажынкi, маюць некаторыя асаблівасці па асобных мясцовасцях, але я ня буду прыводзіць іх асобных варыяцый, а пастараюся ахарактарызаваць так, каб яны былі больш-менш тыповымі для ўсяе Беларусі.

Калі дажынаюць жыта, дык зразаюць жменькі дзьве, тры каласкоў, з якіх плятуць дажыначны вянок. Потым, пакідаюць нязжаты кусцік жыта, які пачынаюць палоць і пець адпаведныя песні (я буду прыводзіць іх ніжэй), а ў іншых мясцовасцях пакідаюць проста нязжатымі тры каласкі, якія зьвязваюць чырвонаю стужкаю. Гэтыя тры каласкі або кусцік жыта, які полюць жнеі, і называюцца казьлінай барадою. Перад адходам да хаты кладуць кусочкі хлеба, драбкі солі і паліваюць вадою. Калі-ж дажынаюць талакоў колектыўна, то гэтае пляценьне вянка і ўсе іншыя драбніцы дажынкавага рытуалу адбываюцца з адпаведнымі сьпевамі, і дажынкi прымаюць выгляд інсцэніроўкі на ўлоньні самое прыроды.

Так я ўспамінаў пра завітаньне казьлінай барады; гэтай барадзе народ пасьвяціў і адпаведную песню, якая пашырана па ўсёй Беларусі:

Ідзе казёл па мяжы
 Дзівіцца барадзе:
 Чыя-ж гэта барада
 Уся мёдам абвіта,
 Чырвань шоўкам абвіта і г. д.

І вось, калі пакончаць з гэтай казёлінай барадой і калі вянок гатоў, тады выбіраюць прыгожую дзяўчыну, таксама і бойкую, адзяваюць ёй на галаву вянок і йдуць у хату гаспадара, пры талацэ гэтая дзяўчына называецца талакой.

Дарогаю жнеі сьпяваюць песьні, якія якраз прыстасованы да гэтай урачыстасьці.

А каціўся вяночак з поля,
 Прасіўся да пакоя:
 Пусьці гаспадару да пакою
 А я ў полі настаяўся,
 Буйны вецер намахайўся,
 Дробны дожджык намачыўся.

У дажынкавых песьнях ня толькі ўпамінаецца гаспадар, але таксама й гаспадыня займае пачэснае месца.

Народная поэзія прызнае жанчыну роўнапраўным сябрам сямі з мужчынам; так у ваднэй дажынкавай песьні пьецца:

Гаварыла вячэрняя зорка,
 Перад раньняй расою,
 Прыбярсыя, наша гаспадынька,
 Перад намі, жнеямі:
 Надзявай ты куны, собалі
 І белыя гарнастаі.

Зьняўшы вянок, гаспадар запрашае жнеек у хату, дзе для іх прырыхтавана частаваньне.

І вось, гэты дажынкавы вечар у сялянскай хаце—надзвычайнае сьвята. Не адно хрысьціянскае тухлае сьвята ня можа быць пастаўлена ў параўнаньне. Бо, калі наш селянін так шчыра вяселіцца, як ня ў гэты вечар?

Вязумоўна, што дажынкавы вечар, больш як які іншы, мае грамадзянскія правы на сваё існаваньне, бо гэты вечар ёсьць сьвята сялянскай працы, сьвята ўраджаю.

Толькі зараз, калі творыцца новы быт, трэба моладзі бліжэй падыйсьці да гэтага народнага сьвята, прыняць у ім чынны ўдзел і ўнесці ў яго новыя элемэнты і новыя песьні. Трэба ўнесці такія элемэнты, такія песьні, у якіх-бы сачылася сьвядомасьць, што зараз селянін зьяўляецца вольным тварцом сельскай гаспадаркі.

Трэба ўнесці такія песьні, у якіх-бы ўпаміналіся ні „спарыш“, ні „рай“, ні „бог“, як сымболі багацьця, а рабочы з

сельска-гаспадарчымі машынамі, якога селянін бы запрашваў на сваё вялікае свята, свята ўраджаю.

Я вышэй казаў аб завіваньні казьлінай барады і аб самым казьле. Што гэта такое? Тут мы маем справу з старажытнымі мітычнымі ўяўленьнямі, якія ўтрымаліся ня толькі ў беларусаў, але і ў другіх народаў. Народ у старажытныя часы, калі быў цёмным, думаў, што душа нівы або бог нівы ёсьць нешта падобнае да казла (як клясычныя Ораны, Сільваны). Гэта „душа“ або „бог нівы“ і хаваецца ў апошні ня зжаты пук каласоў. Гэты пук каласоў і называецца „казлом“ ці „казьлінай барадой“.

А хлеб соль, якія кладуцца на зямлю пры завіваньні барады, і будуць яму афярай.

Разам з вянком, гэта „душа нівы“ пераносіцца ў дом гаспадара.

Вось гэтае таксама трэба растлумачыць селяніну, які ўжо хоць і сам здагадваецца, што над нівай яго няма ніякіх „багоў“ за выключэньнем яго самога.

Пачынае разумець ужо і тое наш беларускі селянін, што каб лепей парасла яго збажына, то гэтаму не памогуць ніякія афяры ні „казлу“, ні „богу“, ні папу, а толькі паможа добры выраб глебы і ўгнаеньне.

Зараз трэба сказаць, што наогул жніўныя песьні адзначаюцца сваёй ідэясыцьцю, бо яны раскрываюць перад намі сьветапагляд нашага селяніна, яго погляд на прыроду, яго веру ў моц слова і г. д.

З другога боку жніўныя песьні маюць і гісторыка-літаратурную вартасьць.

Далей, калі падыйсьці да жніўных песень ня з боку аналізу іх мотываў, а з боку чыста мастацкага, дык угледзім, што жніўныя песьні і ў гэтым даволі сакавітыя.

Папершае, у жніўных песнях знаходзіма багаты элемэнт лірыкі, асабліва ў тых песнях, якія нам маюць цяжар жніўнае працы, элемэнт эпосу, асабліва ў дажынкавых песнях, нарэшце, — элемэнт драмы, як у песні, у якой маюцца сьвякроў і дзвер лютымі ваўкамі.

Падыходзячы да аналізу жніўных песень з боку стылістычнага, нам адразу кінецца ў вочы вялікае багацьце эпітэтаў, як: цёмная хмарка, ядранае жыта, сярпы залатыя, чыстае поле, сьвякроў ліхая, круглая ніва, цясовыя вядзерцы, буйны вецер, дробны дожджык, абрусы бялёвыя і г. д.

Таксама ў жніўных песнях знаходзім даволі сьмелыя параўнаньні, сымболі, вобразы і г. д., як:

1) У нас сёньня вайна была...

2) Пара жонкі дамоў ісьці. Пацярала зара ключы, каля постаці йдучы і г. д.

А. Худніцкі.

II-ая беларуская дзяржаўная труппа пад загадам Галубка.

У жніўні месяцы 1920 году, зараз-жа пасля прыходу Савецкае ўлады, у Менску арганізавалася беларуская труппа. Стварылася яна па ініцыятыве артысты і драматурга Галубка.

Хто такі Галубок?

Галубок—стары беларускі пісьменьнік. З гісторыі беларускае літаратуры мы яго ведаем з 1905 году. Ён адразу пісаў апавяданьні. Калі сярод беларускага грамадзянства пачала адчувацца патрэба ў сцэнічных драматычных творах, Галубок перарабляе сваё апавяданьне „Апошнія спатканьне“ ў чатырохактовую драму. Яна друкуецца і карыстаецца шырокім распаўсюджаньнем.

Зараз-жа Галубок піша яшчэ некалькі драм і комэдый.

Незадоўга арганізавалася „*Першае таварыства беларускае драмы і комэдыі*“, якое і карысталася яго працамі. У гэтым таварыстве працаваў, як артысты, і сам Галубок.

Ня так даўно, у часе польскае окупацыі, існавала „*Таварыства беларускага мастацтва*“, якое таксама ў большасьці карысталася драматычнымі творамі Галубка.

І вось, прыдабыўшы сабе добра сцэнічны навык, працуючы пэўны час артыстым і як драматург, Галубок у 1920 годзе арганізуе сваю труппу.

Існавала ў гэты час труппа артысты Ф. Ждановіча, якая працавала выключна ў будынку цяперашняга Б. Д. А. Тэатру.

Труппа Галубка адразу нырнула ў рабочыя раёны.

Менск у той час быў вайсковым цэнтрам, і труппа Галубка ставіла спектаклі для чырвонаармейцаў амаль што кожны дзень.

З вясны 1921 году труппа пачала трапляць за мяжу гораду, у прыгарады. Так труппу добра ўжо ведаюць чыгуначнікі двух вакзалаў, і калі-нікалі пападала ў вёску.

Заўсёды, паставіўшы ў вёсцы спектакль, сяляне былі вельмі здаволены і прасілі праяжджаць часцей, не забыць іх вёскі.

Увосень труппа зноў працавала ў горадзе.

За лета 1921 году адбудаваўся на Камароўцы, Ляхаўцы, Пярэсьпе і Серабранцы рабочыя клубы.

І цікава тое, што на адчыненне гэтых клубаў запрашалася заўсёды трупа Галубка. Такім чынам мы бачым, што трупа Галубка працавала выключна сярод рабочых і сялян, але гэта ня дзіва, бо і склад трупы, трэба адзначыць,—у большасьці з рабочых, непасрэдна ад варстата. Напрыклад, т. Крыцкі, здольны артысты,—наборшчык 1-ай друкарні, Бусел—сталяр, і так шмат іншых.

У Серабранцы трунай было дадзена больш 200 спэтакляў. Гэта яскрава сьведчыць нам аб тым, што трупа і паставіла сабе мэтаю працаваць разам з рабочымі.

У Ляхаўскім раёне (клуб Караленкі) сярод кажэўнікаў і ліцейшчыкаў трунай было пастаўлена больш, як 100 спэтакляў.

На Пярэсьпе (клуб Д. Беднага) трупа працавала больш 2-х год.

У 1921 годзе, калі ўсюды адчуваўся матар'яльны недастатак, адміністрацыя клубу дапамагала некаторым артыстам, падтрымліваючы іх у цяжкім матар'яльным становішчы.

У гэтым клубе было дадзена больш 150 спэтакляў.

За чатыры годы трунай было пастаўлена ў Менску 800 спэтакляў.

Трупы Галубка мала ведае нэпманец, а рабочы—кожны ведае.

Цяпер склад трупы 40 асоб.

Стыхійна, сапраўды стыхійна вырас хор, які ўжо пасьпеў зацікавіць сваім выкананьнем рабочага гораду Менску.

Абразкі працы трупы: клубы ўзімку не апальваюцца Публіка сядзіць у кажухох, а артысты на сцэне бывае і босы.

Другі малюнак. Серабранка за горадам пяць вёрст. Гразь, сьнег, а артысты Галубка і сам Галубок пехатою з Менску, нясучы на плячо патрэбныя для спэтаклю рэчы: граблі, вілы, патэльні ды яшчэ і вопраткі. Адсюль і пашла сярод рабочых пагаворка „артысты з вузлом“.

Але ўсё-ткі нам трэба дзівіцца тэй трываласьці, арганізацыйнасьці, якая існавала і існуе ў трупе, якой кіруе Галубок.

Бачачы вялізарную карысьць трупы, Савецкая ўлада ўзяла на дзяржаўнае ўтрыманьне і вызначыла ёй 4000 руб. у год.

Ня так даўно ў Беларускай Дзяржаўнай Акадэмічнай Тэатры трупа Галубка паставіла некалькі спэтакляў і, як кажуць, экзамен вытрымала на „добра“.

У пачатку 1925 году трупа пачне вандраваць па акругох Б.С.С.Р.

У наш час, калі кожны рабочы, кожны селянін імкнецца ўбачыць сваё роднае мастацтва, у той час, калі беларуская кніжка яшчэ не папала ў самыя глухія куткі, Галубок з сваёю трупай адказываў на запатрабаванні рабочых.

Галубок—працаўнік, арганізатар, перадавік. Яго мы сьмела можам назваць—маладнякоўцам. Для Галубка і яго трупы ня страшны халады ды грязь, як некаторым іншым з нашых дзеячоў, ён сам сын працы, ён арганізаваў трупу з працоўных і разам з ёю працуе.

Галубок у разьвіцьці беларускага мастацтва зойме пачэснае месца. Бяручы прыклад з працы Галубка—шмат хто будзе вучыцца.

З Ь М Е С Т

	стар.
1. З. Жылуновіч —Будаваньне БССР і роля ў гэтым т. У. М. Ігнатоўскага	5
2. А. Александровіч —У. М. Ігнатоўскаму (верш)	15
3. А. Якімовіч —У. М. Ігнатоўскаму (верш)	16
4. А. Гурло —У. М. Ігнатоўскаму (верш)	17
5. М. Чарот —Беларусь лапцюжная (поэма)	18
6. А. Гаруновіч —На парозе 7-га	29
7. П. Трус —Пасьля буры (верш)	37
8. М. Зарэцкі —Комсамолка	38
9. Кузьма Чорны —Срэбра жыцця (апавяданьне)	39
10. Н. Чарнушэвіч —Рабочы (3 поэмы „Комсамолка“)	46
11. А. Бабарэка —(3 апавесці „Мяцежным шляхам“)	48
12. Замест дэкларацыі—(Усебеларускае аб'яднаньне поэтаў і пісьменьнікаў „Маладняк“)	55
13. Н. Чарнушэвіч —Алесь Гурло, як poeta і грамадзянін (да 15 гад. юбілею)	56
14. Н. Бываеўскі —„Воровские лихие дела“ „литвы“ ў Сібіры (1620, 1634 і др. г. г.)	64
15. М. Каспяровіч —Беларускае малярства ў Польшчы	70
16. Язэп Пушча —Дажынкавае (верш)	74
17. Я. Плашчынскі —Аб жніўных абрадах і песьнях	76
18. А. Худніцкі —II-ая Беларуская Дзяржаўная труппа пад загадам Галубка	84

Рэдактары: А. Вольны і Самахвалаў.
Выдавец: Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі.

